

Myerlese Koerier

*Heksenverbranding
schande van Mierlo*

Een uitgave van Heemkundekring Myerle

2018, nummer 1

INHOUDSOPGAVE

DORA BIJSTERVELD BLEEF ZELF ONGETROUWD (door Hans Vogels)

pag. 3

Dora Bijsterveld van 'Bijsterveld Bruidsmode' in Mierlohout stak duizenden vrouwen in een jurk waarin ze piekfijn in het huwelijk konden treden. Maar zelf bleef Dora haar leven lang ongetrouwd. Wel maakte ze grote reizen die haar op bijzondere bestemmingen brachten. Ook anderszins was ze een bijzonder mens.

MARTIEN TRUIJEN BOEIEND VERTELLER (door Rinie Weijts)

pag. 6

Martien Truijen groeide op met de pastorie, de kerk en de begraafplaats als burens. Inmiddels is hij 84. Met name over de oorlogsjaren kan hij boeiend vertellen. Zo herinnert hij zich dat zijn vader Jan op de vlucht sloeg voor Duitsers die aan de deur kwamen, en zich verstopte in de ruimte onder de Calvarieberg op het kerkhof.

VERBRANDE HEKSEN KOMEN TOT LEVEN (door Hans Verhees)

pag. 19

Niet minder dan vijf Mierlose 'heksen' werden in 1595 in korte tijd op de brandstapel gezet. Een fietstocht langs de bewuste locaties, een lezing door Wim Steenbakkers, maar vooral het toneelstuk van de dames van De Koffieleutjes maakten vorig jaar de gruwelen van de heksenvervolging onder Erasmus van Grevenbroeck weer voelbaar.

KLEIN KERMISGELUK (door Corry Bombeeck en Eveline van der Linden)

pag. 36

De kermis is in de loop der jaren flink veranderd, ook in Mierlo. Wat begon als een kerkelijk feest, waarbij door marktkooplui uit vele windstreken flink gehandeld werd, en waarbij gegeten, gedronken, gedanst, gevreeën en gevochten werd, is geworden tot een verzameling sneldraaiende attracties met veel muziek en licht.

Dora Bijsterveld bleef zelf ongetrouwd

Vele duizenden bruiden kregen een jurk van haar

Op de gevel van het huis aan de Mierloseweg waar Dora Bijsterveld bijna haar hele leven heeft gewoond, prijkt nog altijd het vermaarde 'Bijsterveld Bruidsmode'. Maar de stichtster van deze zaak ging met pensioen en woonde vanaf toen in Boscotondo, het appartementencomplex in het centrum van Helmond. Daar had ze een fantastisch uitzicht over het kanaal, het kasteel en de rustieke kasteelhortus. Niettemin verhuisde ze oktober 2012 naar Huize Alphonsus in Mierlo-Hout, omdat haar gezondheid het niet langer toeliet zelfstandig te wonen. Helaas is Dora niet meer. Op donderdag 7 februari 2013 overleed ze op 83-jarige leeftijd. Door haar mooie verhalen, haar wijze woorden en gezelligheid, blijft ze in herinnering als een warme en gezellige vrouw.

Dora was een dochter van Noud Bijsterveld en Doortje Nooijen. Ze stond ook wel bekend als Doortje d'n Uul, een bijnaam die ze dankte aan de ronde neus van haar grootvader. Ze was een karakteristiek mens. Genietend van een sigaretje en een kop koffie raakte je met haar niet uitgebouwd. Ze hield van lekker eten en kon uren verhalen over de reizen die ze maakte naar alle uithoeken van de wereld. Eens kwam ze, wandelend bij een Egyptische piramide, uitgebreid in beeld op de televisie. Ze had per toeval gefigureerd in een documentaire die over deze bouwwerken werd gemaakt.

Ze was enorm belezen en had daardoor een ruime blik. Zelf schreef ze verhalen over het heden en verleden, maar ze was ook geïnteresseerd in verhalen van anderen. Ze verzamelde graag mensen om zich heen om naar die verhalen te luisteren, maar was afkerig van protserigheid en prikte meteen door fake en schijnvertoningen. Op de achtergrond droeg ze op haar manier bij aan de zorg voor anderen. Enige keren stond ze bij kletsavonden als 'Houtse Dora' in de ton. Dan vertelde ze over gebeurtenissen uit haar leven en nam plaatselijke voorvallen gevat op de korrel.

Noud Bijsterveld en Doortje Nooijen met hun dochter Dora, aan het begin van de Tweede Wereldoorlog (1940-1945).

Bruidsmodezaak

Dora Bijsterveld kreeg bekendheid door haar bruidsmodezaak op 't Hout. Haar moeder Doortje Nooijen legde hiervoor ooit de fundering, toen ze met een winkeltje begon waar je voor van alles terecht kon, van 'hempjes en bukskes' tot tierelantijnen en speelgoed. Dat was in het belendende pand waar tegenwoordig een klokkenwinkel is gevestigd. Uiteindelijk leidde de nering tot een dames- en herenboetiek, maar toen was de winkel al verplaatst naar het onderhavige pand. Doortje Nooijen maakte alles zelf, ook trouwjurken die destijds nog gekleurd waren. Het was 'not done' dat vrouwen in het wit trouwden.

Vanaf haar zestiende jaar werkte Dora in de winkel, al had ze veel liever maatschappelijk werkster willen worden. In 1960 onderging die winkel een metamorfose. 'Bijsterveld Bruidsmode' werd het handelsmerk, maar de zaak bleef in de volksmond nog heel lang Doortje Nooijen heten. Aanvankelijk moest ze, voor het aanmeten en passen, met de bruiden naar de zolder. Na enige jaren liet ze het pand verbouwen en kon ze in het voorste gedeelte terecht. Bij de heropening kwam er niemand, werkelijk geen mens. Dat viel niet in goede aarde bij Doortje die toch al niet van de verandering gecharmeerd was geweest. 'Doar zitte naw mi oew skonnighaid', sprak ze ver-

bolgen. Onterecht, de zaak groeide uit tot een begrip in Helmond en verre omgeving.

Dora is zelf nooit getrouwd, ervaring met een eigen bruidsjurk had ze dus niet. Maar vanuit haar winkel heeft ze menige aanstaande bruid in een perfecte jurk gehuld. Hoeveel bruiden ze aangekleed heeft is niet te schatten. Kouwe drukte was haar volkomen vreemd. Het contact met klanten was altijd gemoeidelijk al sprak ze doorgaans dialect. Er kwamen wel eens van die 'schijters' in de winkel die dachten een deftige dame aan te treffen. Niet dus, pech gehad. Ze zei dan altijd: 'Ik ben blèèij dède gekomme zeijt, mar ik hoop oew nooit mèr trug te zien, as broid teminste'. Maar de klant bleef altijd koning. Nou ja, koningin dan. De bruidegom had weinig koninklijks. Die had een gehuurde slipjas aan en een veel te wijde broek die met galgen op zijn plaats werd gehouden. Gelukkig gaat vandaag de dag ook de bruidegom perfect gekleed.

Dora reisde de hele wereld af om aan bijzondere accessoires te komen, maar vooral om verre landen te zien. In haar vader vond ze een trouwe reisgezel. Het Caribische gebied, Brazilië, Argentinië, Ecuador, China, overal is ze geweest. Eens kwam er een klant in de zaak met twee Aziatisch ogende heren die een trouwjurk mee naar huis wilden nemen voor een

De koningin van de bruidsmode werd op 24 mei 1929 geboren op 't Hout. Daar overleed ze op 7 februari 2013.

Dora was een karakteristiek mens. Genietend van een sigaretje en een kop koffie raakte je met haar niet uitgebuurt.

dochter. Dora vroeg geïnteresseerd waar ze vandaan kwamen. Och mevrouw, daar hebt u nog nooit van gehoord. Het bleek Oezbekistan te zijn. Ze haalde een fotoalbum uit de kast. 'Kijk daar ben ik drie maanden geleden nog geweest.' 'Maar mevrouw' stamelde de ene, 'that's my house'. Zijn eigen huis stond inderdaad op de foto. Dat hadden ze zeker niet gedacht van zo'n 'weefke'.

Anekdoten zijn er genoeg. Eens bezorgde ze bij een boer op de huwelijksdag een bruidsjurk. Boven de tafel hing een vliegenvanger. 'Hier is ie dan', riep de bruidegom toen hij zwaaiend met zijn hoge hoed het vertrek binnenkwam. Helaas recht in het kleverige geval. De hoed werd voorzichtig losgepeuterd, maar later moest hij die wel betalen. Op een keer had ze een klant uit Utrecht, maatje Sugar Lee Hooper. De vrouw was al het hele land afgeweest, maar kon nergens een passende trouwjurk vinden. Doe maar een laken om, hadden ze haar geadviseerd: 'Dan ben je óók in het wit'. Tenslotte verwees iemand haar naar Dora. Ze kwamen eruit, beeldschoon was ze. Een klant viel op de grote dag van de trap en had een 'grouwte wiejk' in haar hoofd. Er werd simpelweg wat haar overheen geplakt om het te camoufleren. Ooit zei een boer tegen Dora: 'Meidje, wat dat hier vandaag kost, daar heb ik destijds mijn halve boerderij voor gekocht'.

Dat 'Bijsterveld Bruidsmode' landelijke bekendheid geniet bewees Samantha de Jong, beter bekend als Barbie uit het televisieprogramma 'oh oh Cherso'. Voordat ze met haar Michael trouwde vond ze bij Bijsterveld haar droomjurk. In de realitysoap was te zien dat ze die in de Houtse bruidswinkel kwam uitzoeken. In een latere aflevering kwam ze opnieuw naar de zaak om de jurk te passen en ook de opsmuk op de trouwdag kwam uitgebreid in beeld.

Symboliek

De traditie van de bruidsjurk gaat terug tot in een ver verleden. Oudtijds werd een bruid omwikkeld met een kled dat werd vastgeklemd met gespen. De kwaliteit en de prijs daarvan nam toe naarmate de familie rijker was. Ook de hoofdslier werd gebruikt. Het was geen sluiers zoals die nu gangbaar is, maar een gele doek die de zonnige vreugde symboliseerde. De jurk maakte deel uit van de bruidsschat die de familie van de bruidegom aan het nieuwe echtpaar schonk. De familie zag er ook op toe dat de jurk stipt volgens afspraak werd gemaakt. Dit wijkt af van de huidige gewoonte dat de bruidsjurk pas op de dag van het huwelijk gezien mag worden.

Een zwarte bruidsjurk was gebruikelijk omdat die ook na de huwelijksdag nog gedragen kon worden. Langzamerhand werd de witte trouwjurk populair. Het wit symboliseert de maagdelijkheid van de bruid. Deze symboliek heeft aan betekenis verloren, maar ondanks de hedendaagse vrije opvattingen trouwen veel vrouwen in het wit. In de negentiende eeuw kwam de sluiers in de mode en ook die is een uiting van onschuld. Soms wordt een sluiers versierd met bloesem. Bloemknoppen bloeien en dragen vrucht tegelijk, daarom staan ze symbool voor het huwelijk.

HANS VOGEL

Jaarlijks werd in het Houtse Unitas een bruidsshow gehouden. Het damesweekblad Libelle heeft daar eens uitgebreid aandacht aan besteed.

Martien Truijen boeiend verteller

Vader Jan en de kinderen doken onder in Calvarieberg

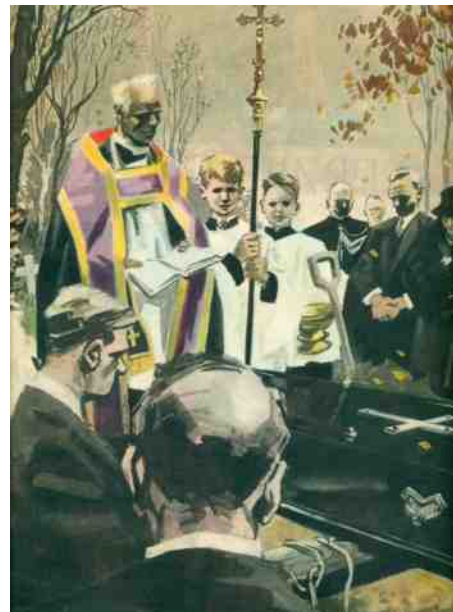
Op een zomerse dag had ik het genoeg met Martien Truijen een praatje te maken. Gastvrij werd ik ontvangen met een heerlijke kop koffie. Al pratend over het mooie weer en de keurig verzorgde tuin, waarvan ik binnen zelfs de geuren van de bloeiende planten dacht op te snuiven, ging ons gesprek al snel over vroeger tijden. Zittend aan de keukentafel, mijn tijdelijke schrijftafel, vertelt Martien, inmiddels 84 jaar oud, dat hij werd geboren in het ouderlijk huis aan de Kerkstraat 61 in Mierlo. Hij was de jongste zoon uit een gezin van vijf kinderen waarvan drie jongens en twee meisjes, achtereenvolgens Wim, Jan, Gerda, Betsie en Martien. Met de pastorie, het monumentale kerkgebouw en de begraafplaats als naaste burens, groeide hij aldaar op. Juist over deze omgeving weet hij zijn herinneringen boeiend te verwoorden.

Jan Truijen werd gevraagd om bij gelegenheid in de pastorietauin te werken.

Jan Truijen, de vader van Martien, werd door pastoor Van Lierop wel eens voor een karweitje gevraagd. Het was vanzelfsprekend dat je dat als buurman deed, en zeker voor mijnheer pastoor deed je dat gratis. Voor en tijdens de oorlog hielp Jan de pastorietauin mee te onderhouden.

Maar vrienden waren ze niet. Eens vroeg de pastoor aan Jan of hij zich als lid had aangemeld bij de onlangs opgerichte 'Rooie Bond'. Deze bond en de pastoor wilden nogal eens verschillen van mening. Ze duldden elkaar, Jan en meneer pastoor, maar daar hield het ook mee op.

Ook tegen het verzoek te helpen bij het begraven van overledenen zei Truijen senior geen 'nee'. Hij deed ook dat omdat de pastoor het vroeg. Zo werd Jan aangesteld als tuinman en grafdelver. Samen met Marinus van de Goor heeft hij dat jarenlang gedaan. Op zeker moment vroeg de pastoor naar de kosten van het harde werken van Jan. "Wat moet ik jou betalen?" Vader Truijen dacht een ogenblik na en zei heel resoluut: "Niets pastoor. Maar als ik dood ben, doe dan maar vijftig jaar lang gratis grafrechten

zodat mijn familie daar later geen zorgen over hoeft te hebben.” De pastoor was duidelijk: “Goed. Dat zal ik dan voor je regelen.”

Dat heeft hij keurig gedaan. Pa Truijen overleed in 1973 aan de gevolgen van een darmperforatie. Volgens Martien loopt het contract in 2023 af. “Of het dan opnieuw verlengd zal worden weet ik nog niet”, zegt hij.

Oorlogstijd

Als buurman van de pastoor wist vader Truijen de weg in en om de kerk. Dat was eens zijn redding toen hij met zijn gezin in een hachelijke situatie verzeild was geraakt. Midden op de kerkhof was door metselaar Knoops in 1919 een fraaie en imposante Calvarieberg gebouwd. Bij nieuwbouw van de Steentjeskerk in Eindhoven waren voldoende stenen overge-

Deze foto is gemaakt vóór 1919. Geheel links staat het ouderlijk huis van de familie Truijen. De witte weg daarboven is de huidige Van Scherpenzeelweg. Op de achtergrond zijn de boerderijen van het huidige Overakker. De hele tuin van Truijen is omzoomd met een haag. Het huisje rechts is het gesloopte huis van Tonnaer. Rechts boven in de bocht van de weg is het karrespoor de huidige Kasteelweg. Het kerkhof is geheel omheind met een gemetselde scheidingsmuur. Midden op de foto is vanaf rechts gezien tot de afscheidingshaag de begraafplaats. Ongeveer op de witte plaats werd in 1919 de huidige calvarieberg gebouwd. Deze ontbreekt nog op deze foto. De boomgaard links onder het woonhuis behoorde bij de pastorietain evenals het onderste gedeelte van de foto. De witte lijnen boven de omheining van de kerkhof, ter hoogte van de graven, is een uitgezet parcours van de plaatselijke paardenvereniging Sint Ludovicus.

bleven. Architect Hubert van Groenendael was behalve bouwmeester van de Steentjeskerk ook de bouwmeester van de Mierlose Calvarieberg. Het bovengrondse basement van de Calvarieberg was van binnen hol. Een eenvoudig, onopvallend luik aan de achterzijde sloot de ruimte af. Het was een bergplaats voor tuingereedschap.

Aan de achterzijde van de Calvarieberg was een toegang tot de schuilplaats.

Het zal 1944 zijn geweest, kort voor de bevrijding. Zowel de ouders als de kinderen Truijen lagen op bed. Vader werd wakker van het rumoer van dichtslaande autoportieren en harde stemmen en vermoedde onraad. Hals over kop sprong hij uit bed en kleepte zich aan. Door het zolderraam zag hij dat er Duitse personenauto's stonden. Gewapend met een geweer liepen drie Duitse soldaten naar de voordeur.

Wim, Martien, Jan Truijen.

Onder hen was ook een officier. Met een geweerkolf werd op de deur gebeukt. "Kommen Sie raus", werd er luid geroepen. Vader Truijen vreesde het ergst. Een tijd daarvoor had hij aan een Duits bevel geen gevolg gegeven. Hij vreesde dat dat de reden van het nachtelijk bezoek was. Wat moest hij doen?

Vlug maakte hij zijn vrouw Dina wakker. Zo snel mogelijk rende hij naar beneden, vluchtte door de lange tuin, sprong over de kerkhofmuur en verstopte zich in het basement van de Calvarieberg.

Intussen had zijn vrouw Dina de kinderen wakker gemaakt en zei dat ook zij moesten vluchten naar de schuilplaats in de Calvarieberg. Duitsers werden ongeduldig. Ze vonden dat de bewoners wel erg vast sliepen. Nogmaals werd er dreigend geroepen dat de deur geopend moest worden.

Vader hield zich stil in de muf ruikende ruimte op de begraafplaats en overdacht dat hij er goed aan had gedaan om als eerste te vluchten. Als er represailles werden genomen zouden ze hem mogelijk doden. De kinderen zouden er waarschijnlijk met een waarschuwing vanaf komen hoopte hij vurig. Bovendien hadden ze steun van zijn vrouw. Dina was een kranig mens.

Op het kerkhof was het aardedonker en onheilspellend stil.

Even later werd er bij het toegangsdeurtje tot de schuilplaats zachtjes door een van de kinderen gevraagd: "Papa, ben jij hier?". "Ja", zei hij, en op de tast maakte hij snel het deurtje open. Alle kinderen kropen naar binnen. Ze waren bang. De ruimte was krap. Gespannen luisterend wachtten ze af en vroegen zich af hoe het moeder met de Duitsers zou vergaan.

Geheel ontdaan en stijf van schrik had Dina de voordeur ontgrendeld. Half in het Nederlands en half in het Duits vroegen de soldaten of 'Herr Truijen' thuis was. Moeder maakte uit hun talig mengelmoes-

Betsie en Gerda Truijen.

Het woonhuis van de familie Truijen.

je op dat er even verderop bij het zusterklooster een Duitse auto met motorpech stond. De soldaten kwamen de heer des huizes om hulp vragen...

Moeder kon niets anders zeggen dan dat zij alleen thuis was en dat zij geen verstand van auto's had. Zonder verder stampij te maken vertrokken de nachtelijke herrieschoppers weer. Nog van niets wetend verlieten vader en de kinderen na velen uren voorzichtig hun onderduikadres. Behoedzaam kruipend tussen de lugubere grafzerken gingen ze op huis aan. Haperend en snikkend van blijdschap dat allen weer gezond thuis waren vertelde moeder Truijen wat er was gebeurd. Gelukkig was het allemaal niet zo erg als was gevreesd. De Duitse officier was bij een van de zusters op bezoek die zijn tante was. Toen hij weer wilde vertrekken startte zijn auto niet. Iemand in het klooster had verteld dat ze hem bij Truijen wel konden helpen...

Vrachtwagenchauffeur

Vanaf zijn jeugd had Jan Truijen iets met auto's. Vrachtauto's waren helemaal tof. Hij kreeg de mogelijkheid om als chauffeur te gaan werken op de steenfabriek in Mierlo-Hout. Met beide handen greep hij die kans aan. Hij vond het leuk en kon er goed de kost mee verdienen.

Het is Martien niet duidelijk van wie zijn vader de opdracht kreeg om in de oorlog op een zaterdagmiddag een groot aantal Nederlandse soldaten naar Tilburg te brengen, maar zijn vader vond het een

mooi ritje. Hij zou dezelfde avond weer thuis in Mierlo zijn.

Tot schrik van moeder Truijen liep het echter anders. Het duurde veel langer en al die tijd verkeerden zij en de kinderen in het ongewisse. "Wat zal er toch gebeurd zijn? Waar kan hij toch zijn", vroeg zij zich af. Martien was pas zeven jaar oud en ook hij begreep er niets van. Telkens als hij aan zijn moeder vroeg waar papa was, moest zij nog harder huilen en probeerde zij de eveneens huilende kinderen te troosten.

"In mijn herinnering is vader wel vier weken weggevoerd", zegt Martien. "Nooit heeft hij er iets over tegen de kinderen verteld. Een keer hoorde ik bij toeval mijn vader tegen buurman Jan Koolen zeggen dat ze onderweg door Duitse vliegtuigen waren beschoten. Op de weg lag een aantal dode paarden. Omdat de weg versperd was en vader met de soldaten dekking moest zoeken was er een hele poos oponthoud. Ook had vader gezien dat huizen en winkels kapot waren gebombardeerd. Een van die winkels was een snoepwinkel. De soldaten zagen kans een aanslag te plegen op de voorraad rumbonen. Zowel vader als de landverdedigers hadden zich te goed gedaan aan deze lekkernij." Martien had tijdens het luistervinkje spelen gehoord dat zijn vader zelfs een beetje 'zat' van de rumbonen was geworden.

Via Tilburg en Breda waren ze naar Zeeland gezonden. Door niet genoemde problemen kwamen ze in Serooskerke vast te zitten. Met geen mogelijkheid konden ze de rit afmaken. Genooddaakt door de omstandigheden moest hij al die tijd daar doorbrengen. Hij heeft daar ergens bij aardige mensen inkwartiering ondervonden. "De verstandhouding was goed en na de oorlog heeft mijn vader nog een lange tijd een briefwisseling met hen gehad", zegt Martien.

De steenfabriek in Mierlo-Hout waar Jan Truijen als vrachtautochauffeur werd aangenomen.

“Op de dag dat vader met de bestemming Tilburg was vertrokken, was ook de hond verdwenen. Niemand wist waar onze trouwe viervoeter naartoe was. Maar wonder boven wonder, precies op de dag dat vader weer thuis was, kwam ook de hond aangelopen.” Uit voorzorg had Jan zijn vrachtauto met daarin een groot aantal kogelgaten bij Jan Raijmakers op de Apostelboerderij onder het stro verstopt. Bij zijn pensionering werd Jan door de burgemeester geëerd met een koninklijke onderscheiding in zilver. Daarbij kreeg hij honderd gulden. Of dat alleen voor de spectaculaire vrachtwagenrit is geweest of mede voor andere verdiensten weet Martien niet meer.

Gestolen konijnen

“Bij ons achter het huis stonden een schuur- en bijgebouw.” Zo gaat Martien met zijn verhaal verder. “Mijn broers Wim en Jan en ik zelf hadden in een van de stallen een aantal konijnen die wij daar verzorgden. Dagelijks werden ze van vers voer voorzien.” Een moederbeest had pas een nest van acht jongen gebaard.

Tijdens de oorlogsjaren kwam een bekende Mierloenaar bij hen op bezoek. Hij had van een kennis gehoord dat bij de familie Truijen konijnen op stal zaten. Hij vroeg of hij de konijnen eens mocht zien.

Moeder Truijen vertelde vol trots dat de konijnen van haar kinderen waren en dat zij ze trouw dagelijks verzorgden. “Mooi, mooi, mooi”, had de Mierloenaar gezegd. “Kinderen moeten toch iets hebben om voor te zorgen.” Daarna had hij nog even over het weer gesproken en was hij weggegaan. Enkele dagen later kwamen de kinderen tot de ontdekking dat de konijnenkooien leeg waren. Gestolen natuurlijk. Vader deed direct aangifte bij de politie die met een speurhond kwam Rechercheren.

Alleen het nest met de jonkies resteerde nog, maar doordat het moederkonijn was verdwenen, waren ze ten dode opgeschreven. Maar eentje was in leven gebleven. Het hele gezin was boos en verdrietig over de gemene en laffe diefstal.

Het spoor leidde de speurhond vanaf het konijnenhok regelrecht naar de vermoedelijke daders. De verdenking viel op de raadselachtige bezoeker en op een foute Mierloenaar. Er volgde echter geen arrestatie. Een paar weken later werd er een enveloppe met geld achter het raam gevonden. Er stond geen afzender op. Waarschijnlijk was het een anonieme tegemoetkoming voor het verdriet en het verlies van gestolen veestapel.

Maanden later kwam vader Truijen thuis met het

verhaal dat hij van een politieman had gehoord dat de dief iemand was geweest die bemoeienis had met het onderduikerskamp op Moorsel in de Lieropse bossen. Daar zouden de konijnen gebraden en wel op tafel zijn gezet. Had vader dat maar geweten, dan had hij de konijnen voor niets of weinig geld meegegeven en was de kinderen veel verdriet bespaard en waren de verdachtmakingen niet nodig geweest.

Levensmiddelen op de bon

Niet wetend wat zich bij het ondergrondse verzet allemaal afspeelde, dacht moeder Truijen er goed aan te doen onderduikers te helpen. Voor een eerlijke verdeling was er een bonnensysteem in werking. Alleen bij inlevering van door de overheid gedistribueerde bonnen kon men levensmiddelen kopen.

Moeder Truijen kon echter zonder de bewuste bonnen bij buurman Jan Coolen het een en ander kopen. Daarvoor hoefde zij geen bonnen af te geven. Om in eigen gebruik te voorzien had Jan al sinds jaren een geit, een aantal kippen, konijnen en ook nog een schaap. Bovendien had hij ook nog een varken in de kooi. Van tijd tot tijd werd een dier geslacht om vlees op tafel te hebben. Nu het oorlog was mocht dat echter niet meer.

De Duitsers straffen bij overtreding onmiddellijk en met harde hand. Vader wist dat hij in overtreding was. Toch had hij achter in de grote tuin een varken verstopt. In het geheim mestte hij het dier vet en het zou te zijner tijd geslacht worden. Zijn zoontjes Martien en Jan kwamen samen uit school. Juist op het moment dat de beide broertjes bij de boerderij van Jan Raijmakers voorbij liepen, kwamen daar twee controleurs vandaan. Zowel Martien als Jan, hoorden dat de heren tegen elkaar zeiden: “We stoppen ermee. Morgen gaan we verder met dat huis daar”, wijzend naar het huis van Truijen. Bij thuiskomst vertelden de twee jongens tegen vader wat ze hadden gehoord. Vader trof meteen maatregelen. Nog in dezelfde nacht werd het varken geslacht en verwerkt. De pakketjes vlees werden listig verstopt, de boel werd opgeruimd en het hok grondig schoongemaakt. Bij de controle viel er niets meer te zien. Na de oorlog heeft Martien het verhaal nog vaak door zijn ouders horen vertellen.

Vliegtuigaanval

Bij de bevrijding van Mierlo kwamen de geallieerden vanuit Geldrop. De Duitsers die her en der in de omgeving vertoefden waren ervan op de hoogte. Op

bevel trokken zij zich systematisch terug. Lange colonnes legerauto's reden over de huidige Geldropseweg in de richting van Helmond.

Eén van de colonnes werd op de Geldropseweg door een vliegtuig aangevallen, ter hoogte van waar nu de Engelse begraafplaats is. Door de aanval raakte een aantal voertuigen van de weg. Ook de inzittenden zochten dekking in de greppel. Toen dit nieuws in het dorp bekend werd, waren Martien en zijn broer Jan uit nieuwsgierigheid naar de Geldropseweg getogen om met eigen ogen te zien wat er gebeurd was. Martien zag dat er in de sloot iemand begraven was. Een van de soldaten had van een paar plankjes een provisorisch kruis in elkaar geknutseld. Er was de naam 'Kaptein Klepsiegh' op geschilderd.

Later werden de gestrande auto's naar de Marktstraat gesleept. Daar werden de voertuigen opnieuw beschoten. Op het moment van de beschieting liep vader Truijen met zijn zoons Jan en Wim over het zandpad bij het toenmalige voetbalveld naar Jan Koolen. Uit angst ook te worden beschoten gingen ze direct op de grond liggen.

"Kort na de bevrijding", zegt Martien, "werd in de pastorie naast ons door het Amerikaanse leger een hoofdkwartier ingericht. Als buurjongetjes hebben we daar veel belangrijke personen gezien." De namen Eisenhower en Montgomery zijn hem goed bijgebleven. Bij hun komst werd de weg afgezet. "Niemand mocht er langs, ook wij als kinderen niet", vertelt Martien.

Herhaaldelijk kwam het voor dat soldaten in jeeps bij de familie Truijen voor de deur op wacht stonden. "Op een keer werd de voorkamer in ons huis gevorderd en kwam daar 's nachts een twintigtal Engelse soldaten slapen. Op een avond was een militaire vrachtauto tegen ons huis gereden. De voorgevel was zwaar beschadigd en dreigde in te storten. Mijn moeder was heel kordaat naar de dienstdoende wachtcommandant gegaan. Zij sprak geen Engels maar wist de wachtcommandant zover te krijgen dat hij mee ging kijken. In opdracht van de commandant moest de plaatselijke aannemer Jan Verbruggen de zaak komen stutten. Daarna heeft hij ook de heleboel naar tevredenheid gerepareerd. De rekening zal wel door de Engelsen betaald zijn."

Werken bij De Haes

Als een gemiddelde leerling kreeg Martien onderwijs op de jongensschool in de Dorpstraat. Zonder problemen wist hij de zeven klassen af te ronden. Zoals normaal was in die tijd gingen de kinderen uit de

arbeidersgezinnen direct daarna aan het werk. Dat betekende dat Martien ging informeren naar een baan bij de plaatselijke katoenweverij van De Haes aan de Brugstraat. Na een gesprek werd hij door de personeelschef goed bevonden.

Maandag 18 augustus 1947 was een stralende dag met een zomerse temperatuur van 23 graden en werd Martiens eerste dag van zijn arbeidzaam leven. Als veertienjarige jongen werd hij als leerlingwever geplaatst in de immense, oorverdovende katoenweverij. Harrie van der Steen, een bekwaam wever, werd zijn leerbaas. Alle kneepjes van het weversvak kreeg hij van deze geduldige vrijgezel aangeleerd. Vooral de eerste weken na zijn dagelijkse arbeid overkwam het Martien bij het verlaten van het fabriekspand dat hij werd overvallen door de serene stilte buiten. Het geluid van ronkende motoren en het luid slaan van de spoelen in de weefgetouwen hadden zijn oren verdoofd. Na enig wrijven en kloppen aan zijn oorschelpen, kwam het geluid van fluitende vogels en spelende kinderen in de omgeving weer terug.

Na een inwerkperiode en een korte tijd in de weverij werd Martien overgeplaatst naar de spoelerij. Op deze afdeling werden garens op klossen gespoeld. De garens werden later in de weverij tot geweven stoffen te verwerkt.

Afdelingsbaas van de spoelerij was Harrie Vorstermans. Vanaf de oprichting van De Haes Mierlo in 1916, was hij bij alle overleg- en bouwwerkzaamheden betrokken geweest. Juist de verbondenheid met het bedrijf en zijn bekwaamheid maakten Harrie tot een graag gezien en sociaal ploegbaas. Een tijd lang kwam zijn broer Jan ook op deze afdeling werken.

Samen met Jan heeft Martien tot 1970 bij De Haes gewerkt. In januari van dat jaar maakte Martien

De immense en bij gebruik oorverdovende katoenweverij van De Haes.

tijdens het schaatsen een ernstige val. Hierbij liep hij ernstig rugletsel op. Na veel dokters werd door de behandelende medici meegedeeld dat er niets aan te doen was. Hij moest ermee leren leven.

Na een tijd kwam er toch een lichtpuntje. Het was mogelijk dat een Amerikaanse specialist een zware maar ook riskante operatie zou doen. Hiermee stemde Martien in overleg met zijn echtgenote Joke Janssen schoorvoetend in. De operatie lukte, maar een lange periode van revalidatie en pijnbestrijding volgde.

Martien moest zich erop voorbereiden dat hij levenslang WAO'er zou zijn. Dit wilde en kon hij niet accepteren. Hij ging een studie boekhouden volgen. Nadat hij deze studie met succes had voltooid werd hij door het Helmondse bedrijf WeldEquip ingelijfd. Hij heeft daar met groot plezier nog twintig jaar gewerkt.

Militaire dienstplicht

In 1953 moest Martien zijn militaire dienstplicht vervullen. Plichtsgetrouw meldde hij zich in de Tapijnkazerne in Maastricht. Nu, na vierenzestig jaar en terugdenkend aan die tijd, vervloekt hij dat hij met bivakken, veldlopen, speedmarsen, exercitie en dergelijke werd 'afgeknepen'. Vooral de Sint Pietersberg met zijn befaamde trappen en steile hellingen staat nog in zijn geheugen gegrift. Ook het 'conditiescheppende' trappenhuis in het hoofdgebouw herinnert Martien zich als de dag van gisteren.

Het trappenhuis, reikend tot de derde verdieping, moest telkens in een recordtijd worden genomen zowel in opwaartse als neerwaartse richting. Om het extra spannend te maken moest er telkens van kledij worden gewisseld. Ging de eerste beklimming in gevechtstenuue, dan moest de volgende in sporttenuue.

Na zijn rekrutenopleiding als infanterist aldaar, gedurende twee maanden, werd hij overgeplaatst naar

de Sijpesteinkazerne in Utrecht. Onder militair gezag werd hij bekwaam gemaakt om alleen of met meerdere personen de voorraad magazijnen te beheren en alle bijkomende werkzaamheden zoals de in- en verkoopadministratie nauwkeurig te verrichten. Onderlinge hilariteit was er toen hij en zijn maatje tijdens het wachtlopen ontdekten dat ze ondergrondse en geheime wapen- en munitiebunkers bewaakten. Door verveling hadden ze zich in de nachtelijke uren stiekem toegang verschaft tot een van de bunkers.

Ze hadden ontdekt dat deze niet afgesloten waren en hoopten promotie te kunnen maken als zij zouden ontdekken dat de wapens daar voor het grijpen lagen. Ontdekkend dat er helemaal geen wapens waren en dat zij 'niets' aan het bewaken waren, proestten beiden het uit.

Na detachering in Amsterdam werd Martien overgeplaatst naar de Witteberg bij Amersfoort. Hier werden onderdelen ingepakt en verdeeld in magazijnwagens. Deze rijdende magazijnen vol met onderdelen konden met de militaire troepen meereizen bij oefeningen en eventuele inzet voor vredesdoelinden.

Zijn dienstperiode tot 1954 vond Martien de meest verloren en meest waardeloze tijd van zijn leven. Desondanks werd hij gepromoveerd tot soldaat 1e klas. Volgens de regels moest de wachtcommandant een hogere rang hebben dan zijn 'wachtlopers'. Martien was de gelukkige en mocht enkele dubbeltjes per dag extra soldij ontvangen.

Tijdens het wachtlopen 's nachts was hij eens in slaap gevallen. Veertien dagen licht arrest was het gevolg. Erg gelukkig was Martien toen hij afzwaaide en weer terugging naar de burgermaatschappij.

Terug bij De Haes

Het was wettelijk geregeld dat werkgevers verplicht waren om afgezwaaide soldaten weer in hun oude functie aan te nemen. Na terugkomst uit dienst werd Martien echter geplaatst op een heel andere afdeling. Hiervoor had hij een verzoek ingediend dat werd ingewilligd.

Ondertussen had hij in 1954 Joke Janssen opnieuw ontmoet en kreeg met haar een vaste relatie. In 1951 had hij haar bij De Haes leren kennen. Door zijn dienstitijd was de passie overgegaan. Joke had voor een korte tijd een ander vriendje gehad. Maar dat werd niets.

Zij koos doelbewust voor haar Martien. Het had zo moeten zijn, zij hadden op elkaar gewacht. De

Doelbewust koos Joke voor haar Martien.

vriendschap werd groter en hechter met als gevolg dat Joke bij de familie Truijen ‘in’ ging wonen. In 1961 traden zij in het huwelijk. Samen gingen zij wonen op het adres Dorpstraat 87. Hier werd in april 1966 dochter Marjan geboren en april 1969 hun dochter Lisan. In hetzelfde jaar verhuisden het gezinnetje naar De Hogtsedijk, later werd dit de huidige Sint Sebastiaanweg.

Kanon in de Kerkstraat

Druk pratend over zijn belevenissen bij De Haes gebaart Martien dat hem noch iets te binnen schiet uit de oorlogstijd. Tegenover hun huis aan de Kerkstraat lag het voetbalveld. Op of juist naast het veld stond een soort kanon om zo nodig als luchtafweer op vliegtuigen te kunnen schieten. Voor de bewaking, oefening en eventueel bij actief gebruik waren er vier soldaten bij gestationeerd. Om onbekende reden, mogelijk een wijziging in de verdedigings- en aanvalplannen, was het kanon plotseling verdwenen. De keukenwagen die dagelijks de soldaten van eten en drinken voorzag was nog wel gekomen. De chauffeur en tevens kok was een heel dikke maar aardige soldaat. Van hem had Martien een heerlijk stuk worst gekregen.

Amper uitgesproken over het kanon bij het voetbalveld, schiet Martien weer iets te binnen. “Zo weet ik nog goed dat er een hele groep Nederlandse soldaten op de fiets door de Kerkstraat fietsten. Zij kwamen vanaf het Overakker en reden keurig twee aan twee.”

Toen de colonne vlakbij het woonhuis van de familie Truijen was, werd er pardoes gestopt. Het was hen ingegeven dat de Duitsers al in de Brugstraat waren. Er werd bij het raadhuis linksaf geslagen en vertrokken richting Geldrop. Wat de reden en hun bestemming was is altijd een vraag gebleven.

Door Martien Truijen gezien: fietsende soldaten in de Kerkstraat.

“Van de oorlog was weinig te merken”, herinnert Martien zich. “We gingen gewoon naar school. Van Duitsers was in het dorp weinig te zien en er waren geen activiteiten van hen.”

“Later”, vertelt hij, “kwam er zomaar een Duitser bij de familie Truijen achter het huis gewandeld. Moeder Truijen had het druk. Met de naaimachine was ze kleren aan het herstellen. De machine haperde telkens. Het ergerde haar en ze probeerde met de hand de lappen aan elkaar te naaien. Juist op dat moment ontdekte zij de Duitser door wie zij vriendelijk werd begroet. De Duitser zei dat hij monteur was en bood zijn hulp aan. “Graag”, had ze in haar beste Duits gezegd, “ga je gang”. Na de boel te hebben bekeken stelde hij de naaimachine opnieuw af. Moeder probeerde of het probleem was opgelost. En ja hoor, de machine deed het weer prima. Ze vroeg de monteur waarmee zij hem van dienst kon zijn. Hij wilde echter alleen wat drinken, daarvoor was hij gekomen.

Het aangeboden glaasje water wilde hij niet gratis aannemen. Zoekend in zijn diepe uniformzak vond

Het Duitse dubbeltje.

hij een Duits muntstukje ter waarde van tien cent. Met glinsterende ogen vertelt Martien dat hij het 'Duitse dubbeltje' kreeg en tot op de dag van vandaag steeds heeft bewaard. Hij koestert het kleinood als herinnering aan de handige Duitser.

Bombardementen

Was er in Mierlo weinig of geen strijdgewoel, in Duitsland was dat wel anders. Dag en nacht hoorden Mierlonaren vliegtuigen met bommen overvliegen. Iedereen vond het spannend. De bommen werden waarschijnlijk in het Roergebied of elders in Duitsland gedropt. Daarbij veroorzaakten ze veel schade. Na de dropping keerden de vliegtuigen en vlogen door het Mierlose luchtruim terug naar hun bases in Engeland.

Tijdens een van de nachten dat er gevlogen werd, stond de familie Truijen met enkele burens buiten te kijken naar deze ronkende 'luchtshow'. Er kwam een vliegtuig over dat veel licht gaf. Vader Jan zei met een lach: "Die piloot ziet het zeker niet goed omdat hij zijn lampen aan heeft." Het vliegtuig vloog op een geringe hoogte. Plotseling keerde het in de lucht om en vloog vlak over het woonhuis van de familie Truijen. De hele omgeving werd daarbij verlicht. Het gezin en enkele burens stoven uiteen en renden hard naar de schuilkelder achter het huis in de tuin. Even later stortte het vliegtuig, ongeveer tachtig meter bij hen vandaan, met groot geweld neer.

Tijdens de bombardementsvluchten had men al vaker

in de schuilkelder geslapen. Eerder was het luchtalarm ook al eens gegaan door een neerstortend vliegtuig. De plek des onheils was juist achter het toenmalige voetbalveld, waar nu de Luciaschool aan de Sandheuvel is. Het toestel brandde fel en de hele omgeving was verlicht. De piloten kwamen om bij deze noodlottige crash.

Kazematten

De aanwezigheid van twee kazematten op de Strabrechtse hei kan Martien zich nog goed herinneren. "De muren van de bouwwerken waren erg dik. Er was een ijzeren deur en met ijzeren platen konden de schietgaten worden afgedicht. De schietgaten zaten in de richting van Someren en Weert. De eerste kazemat, zoals hij werd genoemd, was vanaf de Aardborstweg te bereiken via de Heezerweg. Na enkele honderden meters stond aan de rechterzijde van de weg de boerderij van Van der Zanden en als laatste de boerderij van Van den Heuvel. Ongeveer tweehonderd meter verder stond aan de linkerkant van de weg de kazemat. Bij de aanleg van toenmalige E3-snelweg tussen 1961 en 1971 werd de kazemat gebruikt als fundering voor het viaduct.

Onder een van de taluds moet de kazemat verborgen zitten. Niemand weet waar precies. Na 1975 is de weg herbenaemd tot A67. "Op vrije dagen gingen we met een aantal vriendjes bij de eerste kazemat spelen. Even verderop in het vennetje gingen we zwemmen."

Een stukje verder stond de tweede kazemat. In de periode van de aanleg van de E3 werd een poging gedaan het bouwwerk in te graven. Om veiligheids- en milieuredenen wilde men geen opblaaspoging doen met dynamiet. Daarom werd er een diepe kuil in het verlengde van de rechthoekige kazemat ge-

Twee onbekende knapen bij de tweede kazemat op de Strabrechtse heide.

De kazemat ligt op zijn rug onder het zand bedolven.

maakt. Met sterke graafmachines werd gepoogd het gevaarte in de kuil te schuiven om het daarna met zand af te dekken. Dat mislukte. De betonnen kolos kwam schuin in de kuil te staan.

Bij de tweede poging werd een kuil naast de kazemat gegraven en heeft men de kazemat op zijn rug in het gat weten te kantelen. Daar ligt hij nu vrij horizontaal, met de schietgaten naar boven gericht. Voor de veiligheid van spelende kinderen zijn de gaten met spoorbielzen gedicht. Er werd een laag zand op aangebracht. Nu na jaren is er in het hoger gelegen stuifzandgebied weer veel zand weggewaaid. Daardoor is de kazemat voor een klein gedeelte weer zichtbaar.

Dokter Kerssemakers

“Als huisarts kwam dokter Kerssemakers bij ons”, vertelt Martien. “Voor de kleinere ‘dingen’ gingen we naar zijn praktijk aan huis in de Brugstraat. Wachtend in de wachtkamer zaten we daar tot het schorre, krakende belletje ging. Dat was het sein dat de volgende patiënt binnen mocht komen. De dokter kon lompe en bars zijn, maar het was een goede dokter en ik heb goede herinneringen aan hem.”
“Heel kleine kinderen en zuigelingen mochten voor-

gaan. Hij vond het niet eerlijk als er mensen van ‘de betere stand’ waren die aan de voordeur kwamen en op die manier eerder werden geholpen. Het was zelfs onfatsoenlijk dat ze dat deden. Eens was de wachtkamer zo vol dat er geen zitplaatsen meer waren. Het spreekuur was al uitgelopen en er zat geen vaart in. Plotseling ging de deur open en kwam ‘De Kers’, zoals hij in de volksmond werd genoemd, in de deuropening. ‘Jullie kunnen het beste naar huis gaan’, zei hij kort maar krachtig. ‘Kom morgen maar terug, je kunt ook wachten tot ik terugkom, maar dat kan lang duren. Ik ga naar een vrouw die een ‘-kientje krie’ en die kan niet wachten, jullie wel’. De dokter trok de deur achter zich dicht en ging heen. Gelach, gemompel en ook wel wat gemopper van de wachtenden was het gevolg.”

“In de jaren '70 op de autoloze zondagen als gevolg van het benzinetekort, mochten alleen hulpverleners als politie, brandweer, artsen en verplegend personeel gebruik maken van een auto. Mits zij in functie waren. Zo werd er verteld dat op zo'n autoloze zondag een belangrijke wedstrijd van P.S.V. werd gespeeld. Dokter Kerssemakers had geen dienst maar was toch met zijn auto naar de wedstrijd gereden. Hij kreeg hij een bekeuring, maar het is niet bekend of de boete ooit is betaald.”

Dokter Emiel Kerssemakers en Adjudant van de Rijkspolitie de heer Weijmans.

Martien zelf heeft eens meegemaakt dat hij bij een ongevalletje aan huis zijn enkel had bezeerd. Het bloedde flink. Na de eerste hulp aan huis door zijn moeder ging hij samen met haar naar 'De Kers'. Er waren weinig of geen wachtenden voor hem. Zoals ik mij herinner was ik gauw aan de beurt. Binnen bij de dokter moest hij plaatsnemen op de onderzoektafel. Na een grondige inspectie werd de wond schoongewassen. Half over zijn bril kijkend zei hij tegen zijn patiënt: "Wat ben je toch een stomme sotemieter. Ik ga het dichtmaken en dat moet ik met twee nietjes doen. Je mag kiezen: verdoven of niet verdoven. Bij verdoven moet ik je twee venijnige prikken geven. Bij niet verdoven moet ik je twee keer pijn doen bij het dichtnieten." Volgens Martien was het lood om oud ijzer. "Het zou in beide gevallen twee keer pijn doen en ik koos voor optie twee." Een andere keer ging Martien naar 'De Kers' omdat zijn ogen vreselijk pijn deden. Na onderzoek werd de behandelmethode besproken. De dokter zou een doos zelf meegeven. Thuis gekomen moest hij beide ogen met zelf insmeren. Met deze instructie ging de 'ooglijder' naar buiten. Terwijl Martien bij zijn fiets stond, zei de dokter op strenge toon: "Denk eraan dat je dat 14 dagen lang doet, zo niet dan krijg je van die ogen als Jan huppel de pup." Dat was de

bijnaam van een bekende Mierlonaar. Die man had bolle ogen en een dikke bril en werd door iedereen beschimpt en uitgescholden. Prompt werd er bij Martien thuis veertien dagen zelf gesmeerd. Daarna ontving Martien van 'De Kers' de complimenten.

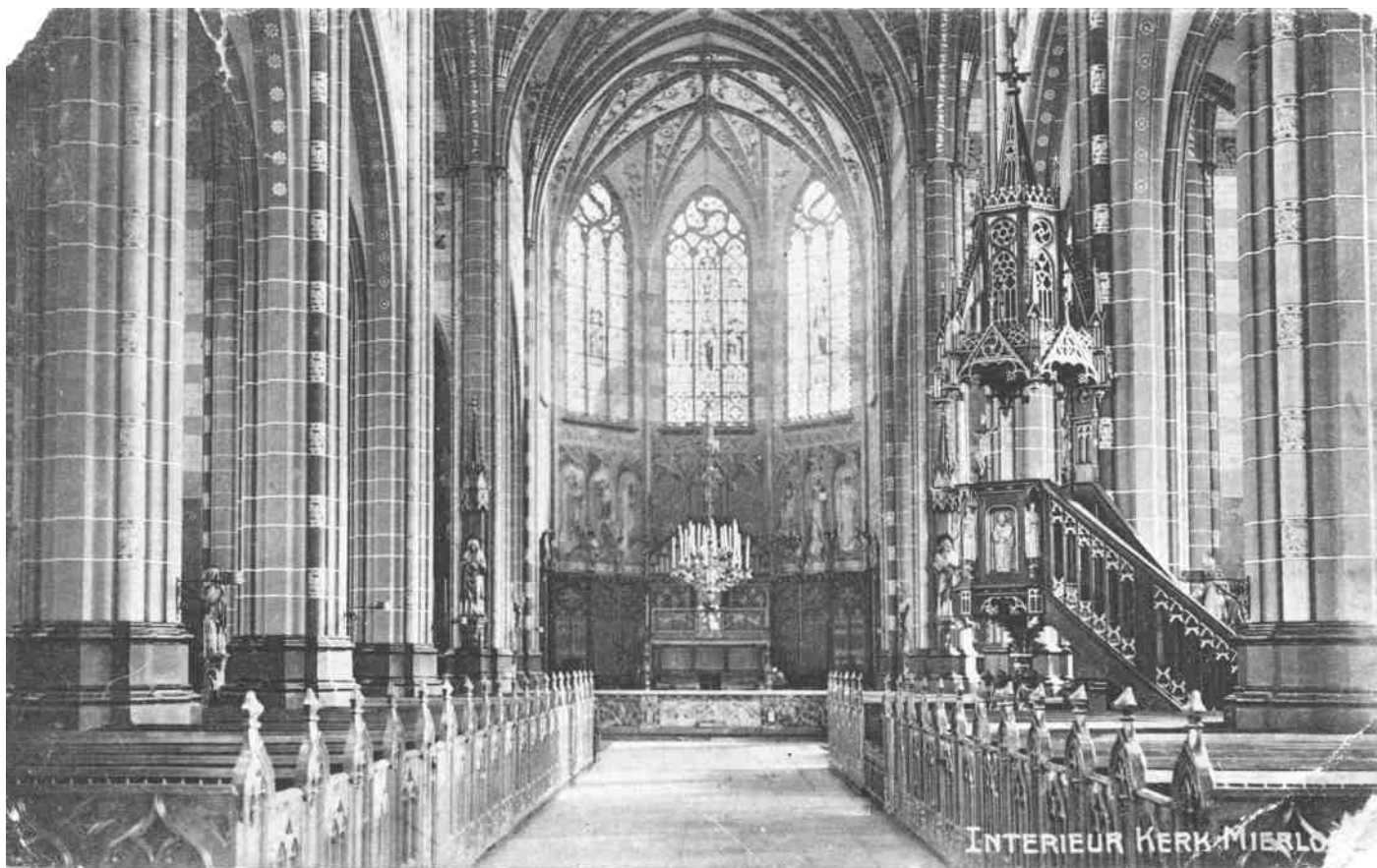
De grote drie

Vaak wordt gezegd dat het vroeger allemaal beter was dan tegenwoordig. Of dat zo is?

Martien weet het niet. "Vroeger waren de pastoor, de burgemeester en de dokter de grote drie in het dorp, mogelijk nog aangevuld met politie, notaris of een ander persoon die dacht dat hij er ook bij hoorde."

Erover debatterend besloten we dat de pastoor de baas was. Zijn opdracht vanuit de kerk, waaraan alle parochianen gehoor gaven, was: zorg dat de schapen oppassen en later hun verdiende loon in de hemel zullen ontvangen. Ook de burgemeester en de dokter behoorden tot de schapen van de pastoor.

Eens haalde de strenge pastoor Van Lierop zich de woede van zijn parochianen op zijn hals. Tijdens een van zijn wekelijkse preken maakte hij een onderscheid tussen de dames van de arbeidende klasse uit het dorp die hij 'fabrieksmeiden' noemde, en de

Vanaf de preekstoel haalde pastoor Theodorus van Lierop zich de woede van zijn parochianen op zijn hals.

vrouwen uit de middenstand en van de boerenstand, die hij de filantropische klasse noemde.

Veel Mierlose vrouwen voelden zich tekort gedaan. In overleg werd besloten te protesteren tegen de preek. Bijna allemaal waren ze aangesloten bij een vrouwenbeweging. Wekelijks kwamen de dames in verenigingsverband in het Patronaat bij elkaar, waar ze regelmatig onderricht kregen van de pastoor. Uit protest besloten de dames de wekelijkse bijeenkomst te boycotten. Na verloop van tijd kwam het tot een gesprek met de pastoor en werd het geschil bijgelegd.

Blokhut

Tijdens het gesprek noemde Martien het 'Holthuis' achter op het Overakker. "Dat was een blokhut waar de verkenner en welpen wekelijks voor ontspanning

bij elkaar kwamen. De blokhut was gebouwd met ronde gestapelde palen. Boven de deur was in een balk de naam 'Holthuis' met een mes ingekerfd. Over de naamgeving deden in die tijd twee lezingen de ronde. Volgens versie één was het een stoere naam voor 'Houten huis'. Volgens versie twee was de naam gekozen ter ere van kapelaan Holtus, die aalmoezenier was van de verkennerij in Mierlo.

Hij was in Mierlo kapelaan van 1929 tot 1936 en was oprichter of medeoprichter van veel onderdelen van het verenigingsleven in het dorp. Het 'Holthuis' moest plaatsmaken voor de woning van de familie Vrijdag. De blokhut werd herbouwd op het eilandje in het Weijerke. Daarna werd vlakbij het vroegere 'Holthuis' de huidige blokhut gebouwd aan de Aardborstweg. Martien heeft met veel Mierlose jongens gesport op het veld bij het 'Holthuis', vooral op woensdagmiddagen.

'Het Gardeveldje' met zijn spelers. K.A.J. 1953. Zij noemden zich 'De straatrakkers'.

Reserve politie

In de jaren 1968-1988 was Martien reservist bij het Korps Rijkspolitie. “Het was een leuke tijd en je kon er wat mee bijverdienen”, aldus Martien. “Meestal ging het om assistentie van bevoegde politiefunctionarissen. Een studie rechts- en wetskennis hoorde bij de opleiding. Er werden regelmatig oefeningen gehouden. Je kon geoefend of buitengewoon geoefend reservist worden. Bij drukke dagen zoals het Kersenvoetfeest en sportevenementen werd een beroep op ons reservisten gedaan. Ook bij verkeerscontroles verleenden we assistentie. Dronkenschap kwam het vaakst voor.”

Martien moest met een beroepsagent mee naar een familieruzie in Nuenen. Er werd door de heer des huizes open gedaan. Op de achtergrond stond een jongedame te huilen. Het waren vader en dochter. Een meningsverschil was ontaard in heftige ruzie met lichamelijk geweld. Martien hield zich stil, terwijl de beroepsagent vroeg: “Wat is hier gebeurd?”. De vader vroeg aan de agent hoe oud hij was. “20”, luidde het antwoord. “Ben jij getrouwd?”, was de tweede vraag. “Nee”, was het antwoord. “Heb jij kinderen?” Ook deze vraag werd met nee beantwoord. “Dan hoepel

jij maar op” zei de vader. “En jij? Vroeg de amokmaker aan Martien. “Ik ben veertig en heb twee kinderen”, kreeg hij als antwoord. “Oh, met jou wil ik wel praten. Mensen die er geen verstand van hebben, daar heb ik niets aan.” De jonge beroepsagent hield zich verder afzijdig. Na even te hebben gesproken met vader en dochter was de druk van de ketel en konden beide dienders huiswaarts keren.

RINIE WEIJTS

V.l.n.r: Jos Damen, Gerard Goossens beroepsofficier uit Eindhoven, Piet van Keppelen, Gerrit van Halteren beroeps, Willie Rooyackers, Peter van Keppelen, Wim Donkers, Jan Baken, Martien Truijen, Toon van der Heijden, Bart van der Putten en Johan Nooijen.

Verbrande heksen komen tot leven

Toneelspelers bij locaties van de heksenvervolgging

In de 16e eeuw is er in Europa sprake van een heksenjacht. In Nederland worden zo'n 250 mensen veroordeeld en gedood van wie zeker 80 % vrouwen. In Peelland belanden 35 'heksen' op de brandstapel, van wie 15 onder het bewind van de Heer van Mierlo Erasmus van Grevenbroeck. Vijf van hen komen uit Mierlo, drie uit 't Hout, allemaal vrouwen. Een fietstocht, toneelspel en een lezing maakten vorig jaar de gruwelijke geschiedenis van de heksenjacht van 1595 opnieuw voelbaar.

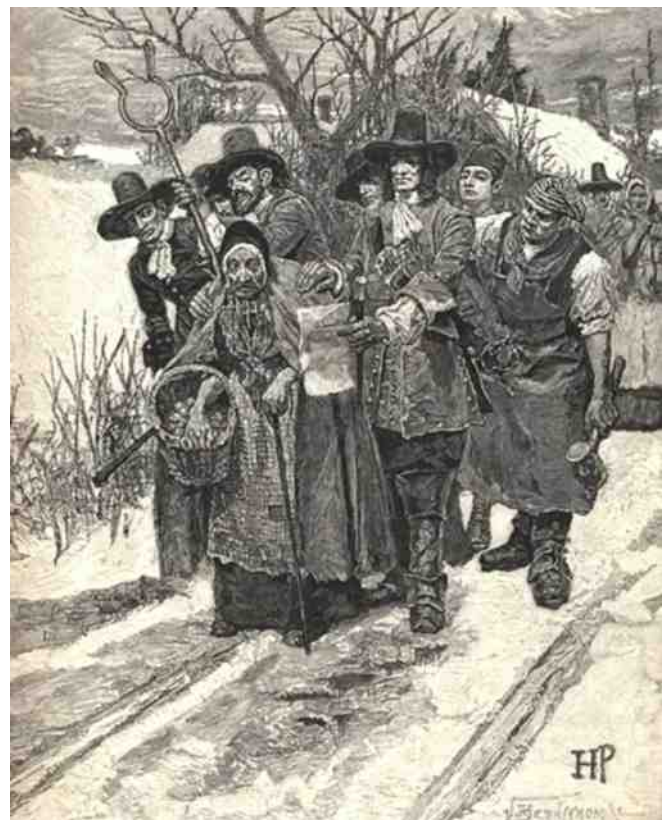
Erasmus van Grevenbroeck lijkt in de loop van 1595 op zoek te zijn naar zijn eigen heksenprocessen. In Cranendonk en Leende zijn er al heksenprocessen geweest. Van Grevenbroeck ontvangt vanuit Eindhoven en Geldrop informatie dat daar, door de verdachte heks Jenneke Goessens uit Leende, namen in Mierlo zijn genoemd. Hij krijgt te horen dat het ene Mariken en ene Lysken zijn, die wonen nabij de kerk en nabij de markt. Achternamen worden niet genoemd.

Voor Van Grevenbroeck is dit voldoende. Hij zet schout en schepenen van Mierlo aan het werk. Het is het startsein voor een korte maar meedogenloze

Tekening van heksverbranding in de 16e eeuw.

jacht op heksen in het gebied van de Heerlijkheid Myerle, die uiteindelijk leidt tot de dood van vijf vrouwen op de brandstapel op 18 september 1595 nabij de Galgenberg op de Strabrechtse heide. Daarbij blijft het niet. Van Grevenbroeck krijgt het ook voor elkaar een week later tien heksen (zeven uit Lierop en drie uit Mierlo-Hout) veroordeeld te krijgen tot de brandstapel.

Een gearresteerde heks wordt naar het gevang begeleid (Howard Pyle 1853).

Heemkundekring Myerle heeft in augustus 2017 samen met Wim Steenbakkers en toneelgroep De Koffieleutjes de heksenprocessen weer tot leven gebracht, gevolgd door een fietstocht langs de plekken waar een en ander zich heeft afgespeeld. We volgen de fietstocht en de personen die we daarbij tegenkomen. De tocht start bij het Oude Raadhuis in Mierlo. De route van de tocht ziet u op

De route van de fietstocht op 2 september 2017.

bijgaand kaartje. De plekken die zijn aangedaan en waar de bij de processen betrokkenen ‘heksen’ hun monoloog houden zijn gemarkeerd.

Vanuit Mierlo gaat de tocht naar een uithoek van de Heerlijkheid Myerle in 1595, grenzend aan het gebied van Helmond en Asten. Daar ligt aan de rivier de Aa de Stipdonkse watermolen. Van deze watermolen die nu volledig is verdwenen, zijn nog enkele tekeningen bewaard gebleven die in 1817 door de Franse ingenieur Sermoise zijn gemaakt. Mogelijk komt dit het beste overeen met de molen zoals die daar ruim 220 jaar daarvoor staat. Bij de Stipdonkse watermolen zijn de meeste zogeheten waterproeven voor de Mierlose beklagden gehouden. Niet allemaal, die van Marie Baten vond in Geldrop plaats.

Marie Baten

Bij de plek waar de Stipdonkse watermolen oorspronkelijk lag treffen we Marie Baten. Zij vertelt haar verhaal.

Marie Baten is de eerste die in Mierlo beschuldigd wordt. Ze is de dochter van Baetken Simons die bekend staat om haar toverkunsten. Vanzelfsprekend wordt aangenomen dat een moeder die kunsten aan haar dochter leert en hiermee is het voor de bevolking een heldere zaak dat Marie een heks is.

Ze heeft de koeien van Marten Cuijpers betoverd en die worden daardoor ziek. Ook lijkt ze verantwoordelijk voor de dood van Jan Claessen. Voor Van Grevenbroeck is het dan ook allemaal zo klaar als een klontje: Marie is een heks. Ze wordt op 9 sep-

De watermolen van Stipdonk-1 (ca 1817 aquarel van de Franse ingenieur Sermoise).

De watermolen van Stipdonk-2 (ca 1817 aquarel van de Franse ingenieur Sermoise).

tember gearresteerd en als ze bekend een heks te zijn, moet ze veroordeeld worden om:

“Gestelt de worden aen eenen staeck en aldaer leevendich te worden geexecuteert metten vyere soe datter de doet naervolghe.”

Van Grevenbroeck kondigt ook af dat tovenarij in zijn gebied zwaar bestraft zal worden en dat allen die zich daaraan schuldig maken opgepakt zullen te worden. Hij heeft daarvoor carte blanche gekregen van de schepenen.

Marie Baten (vertolkt door Annelies van Hout)

Marie is overtuigd van haar onschuld en vraagt er zelf om de waterproef te mogen ondergaan. Ze denkt daarvoor zeker te slagen. Dit komt Van Grevenbroeck goed uit. Hij stemt dan ook direct in. Op 11 september wordt Marie naar de watermolen in Geldrop vervoerd. Daar wordt de test uitgevoerd. Het verslag daarvan, ondertekend door drie Mierlose schepenen (president-schepen Hendrik Diercx, schepen Willem Gheven en schepen Peter Gulden) laat aan duidelijkheid weinig te wensen over. In de vertaling van Johan Otten, auteur van het boek ‘Duivelskwartier’ over de heksenvervolgung:

“Heden, 11 september 1595 is Marie Baten met de kar vanuit Mierlo naar Geldrop gebracht, waar ze de proef heeft afgelegd in het water van de molenwiel. Daarbij is vastgesteld dat ze is blijven drijven op het water. Tot drie keer toe is ze niet gezonken. Dit niettegenstaande de grote diepte van het water, die met lange stokken is gemeten maar waarvan de bodem niet kon worden bereikt. Niettegenstaande ook dat zij met handen en voeten gebonden is geweest en dat het touw waaraan ze vastzat los langs haar hing. Wij stellen ook vast dat haar lichaam rustig te water is gesteld en dat ze zich onmiddellijk heeft omgegooid, te weten met haar gezicht en buik omlaag en de rug en billen omhoog en dat ze met haar hoofd veel moeite deed om onder water te raken, maar dat ze toch boven is gebleven.”

Godsoordeel

De waterproef is een Godsoordeel en een bewijs van onvoldoende gewicht. Een Godsoordeel houdt feitelijk in dat men het oordeel uit handen gaf. Als God vindt dat de aangeklaagde schuldig is dan laat hij die persoon drijven, als Hij vindt dat die onschuldig is dan liet hij de aangeklaagde zinken.

Tekening van een waterproef.

Er zijn meer Godsoordelen zoals de vuurproef, waarbij de aangeklaagde over hete kolen moet lopen of een heet stuk ijzer in de hand moet houden. Genezen de wonden niet snel genoeg dan ben je een heks. De vuurproef is inmiddels verboden omdat daarmee veel te makkelijk gemanipuleerd kan worden. Bij de kruisproef is het de vraag of een aangeklaagde lang genoeg blijft staan als een kruis, dus met de armen in de breedte gespreid. Bij de heilige bedde moet een stuk wittebrood met kaas worden gegeten zonder zich te verslikken. Een tweede reden om in de waterproef te geloven is dat heksen, aangezien ze op een bezem kunnen vliegen, veel lichter dan gewone mensen moeten zijn. Doordat ze zo licht zijn, blijven ze drijven op water.

De waterproef is op zich niet zo moeilijk te omzeilen. Als je goed uitademt en je zo rond mogelijk maakt dan zink je. Maar of de mensen dat weten in die tijd is maar de vraag, zwemmen is geen vorm van vrijetijdsbesteding. De meeste mensen hebben waarschijnlijk nog nooit gezwommen. Daarnaast zijn de vermeende heksen door de spanning niet in staat om rustig na te denken, mogelijk zijn ze zelfs in paniek, waardoor het heel aannemelijk is dat ze eerder flink lucht in de longen nemen.

Het is ook bekend dat bij meerdere waterproeven de aangeklaagde die zinkt, zo langzaam uit het water wordt gehaald dat die inmiddels verdronken is. Het voordeel is dan wel dat ze onschuldig gestorven zijn en begraven mogen worden in de gewijde grond op het kerkhof. In Mierlo is het niet voorgekomen dat een aangeklaagde bij de waterproef zinkt en dus onschuldig is. Bij de vervolging in Asten die enkele weken na die in Mierlo begint is dat wel aan de orde. De waterproef is in 1595 in een groot gedeelte van Nederland al verboden, maar in het zuiden nog niet. Zuid Nederland valt onder Brussels gezag en daar is de waterproef langer in gebruik. Het verbod wordt daar afgekondigd 8 november 1595. Net te laat voor de Mierlose heksen dus.

Zeker na het afschaffen van de waterproef komt de heksenwaag meer in beeld. Hierbij is er geen Godsoordeel meer, maar wel een gewichtsproef. Als iemand te licht is voor zijn of haar postuur dan is men een heks. Als je zwaar genoeg bent dan krijg je een verklaring van waagmeester en kun je daarmee aantonen onschuldig te zijn. In Nederland is een heksenwaag in Oudewater. Dit is de meest bekende in heel Europa, ook omdat Keizer Karel V deze heksenwaag gecertificeerd heeft. Zover bekend hebben geen Mierlonaren gebruik gemaakt van de heksenwaag.

Meester Hans

Na de waterproef wordt Marie Baten teruggebracht naar het kasteel in Mierlo. Ze is hevig teleurgesteld aangezien ze niet verwacht heeft de waterproef niet te doorstaan. Of ze inmiddels zelf twijfelt omdat ze door God schuldig verklaard is, is niet bekend. Op het kasteel moet ze ondervraagd worden, want voor een veroordeling is een bekentenis van de aangeklaagde nodig.

De ondervraging die uitgevoerd wordt door de schepenen van Mierlo onder aanvoering van president--schepenen Hendrik Diercx, gaat niet altijd even zachtzinnig. Als het nodig is om het gewenste antwoord de krijgen worden de middelen van de scherpe examinatie (foltering) toegepast.

Hiervoor wordt beul meester Hans uit Roermond (Hans van Ruremonde) ingezet die ook de voltrekking van het vonnis voor zijn rekening neemt. Meester Hans is waarschijnlijk Hans Diepenholt, afkomstig uit de familie van beulen uit Roermond. In die tijd is het gebruikelijk dat het beroep overgaat van vader op zoon. Meester Hans is overigens ook een algemene term om een beul aan te duiden, dus het zou ook een andere beul geweest kunnen zijn.

In hoeverre de schepenen met scherpe examinatie bedreigd hebben is niet bekend, wat we wel weten is dat Marie Baten snel bekent en dat bij haar dus geen scherpe examinatie nodig is. Ze geeft aan niet te weten waarom ze is blijven drijven, maar vraagt aan Van Grevenbroeck wel genade. Ze bekent het betoveren van de koeien van Marten Cuijpers en ook die van Willem Gheven (de schepenen) en van Dierick Roeffen. In haar bekentenis is te lezen:

Bij de scherpe examinatie werd o.a. gebruik gemaakt van de wipgalg. De armen werden achter de rug gebonden en opgetrokken. De voeten werden verzwaard met een gewicht.

“Gevraeght wat sy by de woorden tooveren is verstaende? Seet dat men doer tooveren alle quaet soude mogen doen soo aen menschen, beesten ende anderssins.”

Verder verklaart Marie over haar omgang met de duivel. Alle heksen worden ervan verdacht omgang met de duivel te hebben en zo het ‘ware geloof’ te verloochenen. Hiermee wordt door het wereldlijk gezag ook meteen de goedkeuring van het kerkelijk gezag verkregen, immers omgang met de duivel wordt door de kerk absoluut veroordeeld. Hiermee zijn de heksen kettters en is het ter dood brengen van hen geen probleem vanuit geloofsopgumpunt.

De duivel waarmee Marie omgang heeft noemt zich Lucifer en vertoont zich in de gedaante van een in het zwart geklede man. Marie verklaart ook dat hij een koud aanvoelend lichaam en geslacht heeft en dat ze heel vaak gemeenschap met hem heeft gehad. Lucifer heeft haar veel rijkdom in het vooruitzicht gesteld en met haar toestemming voorzichtig het Chrisma van het voorhoofd gekrabbd.

Het Chrisma ontvang je bij de doop. Daarmee word je kind van God. Doordat de heks het Chrisma laat wegkrabben, verlaat ze dus feitelijk ook het geloof. Deze thema’s zien we bij heel veel processen terugkomen. ‘De Heksenhamer’, het handboek voor de ondervragers, verwijst daar ook uitdrukkelijk naar. Seks is in 1595 sowieso een beladen onderwerp en de openlijkheid waarmee heksen seks bedrijven is dan ook bij voorbaat beschamend. Met dit soort bekentenissen wordt ook de goedkeuring van het gewone volk verkregen, want men snapt heel goed dat dit soort gedrag echt niet kan en het dus een goede zaak is dat de machthebbers tegen deze mensen hard optreden.

Dansen met duivels

In de bekentenis van Marie wordt ook gesproken over de dansen die de heksen in Mierlo op de heksensabbat hebben uitgevoerd samen met hun duivels. Marie noemt in haar bekentenis de namen van een aantal vrouwen, Jenneke Goessens - de beklagde uit Geldrop die haar feitelijk heeft verraden - Lys Cuypers, Lyncken Pastoires, Heijl Bellen en Jenneken Gordt-kens.

De schepenen hebben de verklaring van Marie Baten opgetekend en op 12 september voorgelegd aan Van Grevenbroeck. Hij zal daarmee zonder meer content zijn geweest. Hij heeft nu een aantal zaken rond. Marie kent dus Jenneke Goessens en dus is het

daarmee zeker dat de verklaring van Jenneke, waarop alles gebaseerd is, klopt. Hij heeft de Lysken waarover Jenneke verklaart (Lys Cuypers) in beeld en kan zijn heksenprocessen voortzetten.

Daarbij komt dat Erasmus zich lichamelijk niet goed voelt. Hij denkt dat hij ook betoverd is en moet er toch achter zien te komen door wie.

Voor Marie ziet het er inmiddels heel beroerd uit. Nadat de schepenen haar de verklaring hebben voorgelezen en zij die nogmaals bevestigt, is de weg naar de brandstapel de enige die haar nog rest.

In de dagen die volgen wordt de verklaring nog een aantal keren aan haar voorgehouden en telkens wordt haar ook gevraagd naar nog meer namen. Het meerdere keren voorleggen van de verklaring gebeurt om te voldoen aan de ‘vrijwillige confessie’. Iemand kan slechts veroordeeld worden als hij/zij geheel zonder dwang een bekentenis aflegt. Een eerste verklaring/-bekentenis mag onder dwang worden verkregen, maar die moet dan later vrijwillig worden bevestigd. Wordt een verklaring dan ingetrokken dan is die niet meer geldig. Natuurlijk kan dan wel met scherpe examinatie opnieuw een ondervraging starten. Marie voldoet aan dat verzoek en noemt namen uit Lierop, Mierlo-Hout en Helmond. De veroordeling in opdracht van Van Grevenbroeck wordt door de schepenen uitgesproken en beul meester Hans kan de voorbereidingen voor de executie gaan treffen.

Heijl Bellen

De fietstocht gaat vanuit de Watermolen op Stipdonk terug over het kanaal in de richting van de Oude Goorenweg. Hieraan ligt het Oude Goor, een drassig beekdal waar volgens de bekentenissen van de heksen zij hun duivels ontmoeten voor de heksensabbat waar zij de ‘dans’ met de duivels en elkaar uitvoeren en zich tegoed doen aan eten, drinken, dans en seks. Aan het einde van de Oude Goorenweg, op Achterbroek treffen we Heijl Bellen. Zij vertelt ons over met name over haar omgang met de andere heksen en haar boel (duivel) op de heksensabbat.

Heijl vertelt dat ze door Marie Baten is genoemd en daarna samen met drie andere vrouwen is opgebracht naar het kasteel om daar gevangen te worden gezet. Ze zijn gezamenlijk naar de watermolen op Stipdonk gebracht om de waterproef af te leggen en worden daarna weer in de kerker geworpen. Geen van hen heeft de waterproef doorstaan. Eigenlijk, zegt Heijl, weet ze niet dat ze iets gedaan heeft. De mensen mogen haar niet zo, dat is waar. Maar alleen omdat Marie haar genoemd heeft, is ze opgepakt. Er zijn

Heijl Bellen (vertolkt door Wilma van Lierop).

verder geen aantijgingen vanuit de gemeenschap. Uit de waterproef blijkt evenwel duidelijk dat Heijl een heks is en ze begint er zelf ook aan te twijfelen. Als ze hoort wat Marie Baten allemaal bekend heeft en dat er gedreigd wordt met foltering door de beul krijgt ze het toch wel erg moeilijk. Zou ze dan toch echt een heks zijn?

Ze geeft aan dat ze van Lys Cuypers - zij lijkt de spil van de heksengemeenschap te zijn - een aantal jaren geleden wel eens wat te hebben aangenomen. Dat zal dan wel toverkunst zijn geweest. Dat Lys een heks is, vindt ze niet zo vreemd, want zij heeft inderdaad rare dingen gedaan.

Op aandringen van de schepenen vertelt ze ook dat ze van Marie Baten wat toverkunst heeft geleerd. Daarmee lijkt het bewijs rond: Heijl is een heks en moet veroordeeld worden. Er moeten echter ook wel daden benoemd kunnen worden. Hier komt de knecht van Van Grevenbroeck, Dirk Fransen, te hulp. Hij werkt op het kasteel en verzorgt onder meer de gevangenen.

Zijn naam komt in meerdere dossiers voor en steeds zodanig dat zijn broodheer vooruitgeholpen wordt. Dirk weet te melden dat in het dorp velen weten dat Heijl een tovenaars is en dat hij dat zelf ook vindt. In de loop van het verhoor komt daar nog bij dat Heijl beesten heeft betoverd. Welke en bij wie is niet

vastgelegd, blijkbaar vinden de schepenen dat niet belangrijk.

Bij elkaar is het bewijs wat dun, maar geholpen door haar ondervragers weet Heijl ook nog te melden dat ze Claes Ariens uit Lierop heeft betoverd, zodat hij ziek is geworden en aan die ziekte is overleden. Voor het dorp, inclusief de weduwe Ariens is dit nieuwe informatie. Zij heeft tot nu toe er niet aan gedacht dat haar man, die een ziekbed van anderhalf jaar heeft gehad, wel eens betoverd zou kunnen zijn. Maar als dat zo is dan is misschien ook haar zoon betoverd want ook die kampt met vergelijkbare ziekteverschijnselen. Of het allemaal waar is weet ze niet, maar voor de zekerheid stuurt ze haar zoon toch maar naar het kasteel om door Heijl onttoverd te worden. Helaas voor haar zoon laat Van Grevenbroeck dat niet toe. In het verhoor, dat geheel zonder foltering lijkt plaats te vinden, noemt Heijl de namen van een viertal vrouwen uit Lierop. Hiermee kan de Heer van Mierlo zijn jacht op heksen uitbreiden naar dat gedeelte van zijn heerlijkheid.

Zoals bij Marie ook het geval is, wordt aan Heijl gevraagd hoe haar omgang met de duivel is. Heijl geeft aan dat haar boel Barlebas heet en dat ze hem in eerste instantie heeft weten te weerstaan. Maar hij heeft haar zwakke plek gevonden. Ze heeft ernstige geldzorgen en Barlebas belooft die te zullen oplossen en haar in goeden doen te zullen laten verkeren als ze God verzaakt en gemeenschap met hem wil hebben. Uiteindelijk heeft ze toegegeven. Barlebas verschijnt haar als een in het zwart geklede man wiens stem eigenaardig klonk. Het lijkt alsof hij praat met 'pap in de mond'. Heijl geeft toe regelmatig met haar boel op de dans te zijn geweest, met name in Lierop op de boerderij van Ariens. Verder heeft ze sinds zeven jaren ook vaak gemeenschap met hem, zelfs 's-morgens al ze bij haar man in bed ligt.

Alle heksen gaven toe omgang met hun duivel (boel) gehad te hebben.

Heijl heeft het met name over haar omgang met de andere vrouwen, van wie een aantal nu ook beschuldigd zijn als tovenaars. Ze lijkt zich nauwelijks bewust van datgeen waarvan ze beschuldigd wordt en lijkt uit angst de schepenen naar de mond te praten. Voor hen is de zaak rond en de bekentenis van Heijl wordt haar een aantal keren voorgelezen en ze wordt gevraagd die te bevestigen. Volgens de documenten doet ze dat geheel vrijwillig en zonder enige vorm van dwang. Hiermee staat de weg open naar haar veroordeling.

De heksensabbat

Kenmerkend voor alle processen in Mierlo en omgeving, behalve die van de hoogbejaarde en demente Griet Mijnsheeren uit Lierop, is dat de heksen met hun boel samenkomsten vieren. De heksen vieren hun sabbat op aangewezen plekken en springen daarbij geweldig uit de band. In de processen in Mierlo (en heel Peelland) komt een grote overeenkomst naar voren. Het lijkt bijna te toevallig dat die verklaringen zo goed overeenkomen, mogelijk dat dat te wijten is aan de manier van ondervragen door de schepenen dan wel aan de manier van optekenen door de secretarissen.

Heksen dansen op hun sabbat.

In Mierlo komen de heksen samen zowel in het dorp, voor het huis van Lys Cuypers aan de Markt, als op Overakker, in de tuin van de pastorie. Ook wordt er gedanst bij de boerderij van Claes Ariens in Lierop, in het Oude Goor en bij de molen op het Moleneind tussen Geldrop en Mierlo. In de verklaringen wordt de aanduiding sabbat niet gebruikt, alleen de term dans wordt gebezigd.

Uit de verklaringen in Mierlo blijken ook geen uitspattingen zoals elders in Europa wel voorkomen.

Tekening van heksen in dans met hun duivels, 16e eeuw.

Hier worden geen padden gegeten en worden geen ongeboren of zeer jonge baby's gebarbecued of gekookt. Er wordt geen gewag gemaakt van een buitengewoon bacchanaal waarbij wijn wordt gedronken uit koeienhoorns. Er zijn zelfs geen katten die meedansen. Anderzijds blijkt uit de verslagen dat de schepenen in deze ook niet erg doorvragen.

Er is in het algemeen sprake van zeer korte verklaringen. Er wordt gevraagd of ze ten dans zijn gegaan met hun boel, verder wordt er gevraagd of ze seks hebben gehad met de duivel en verder wie en nog meer aanwezig zijn geweest. De antwoorden hierop zijn voldoende voor het doel van de ondervraging. Verdere informatie is niet echt nodig. Zodoende weten we ook niet hoe de heksen hun dans hebben bereikt. Daar wordt niet echt naar gevraagd. Nergens lezen we dat de heksen op bezems hebben gevlogen. Slechts sporadisch wordt iets over de verplaatsingen vermeld. Zo weten we van Jenneken Gordtkens en haar boel dat vanuit Geldrop:

Heks op de bezem, gevelsteen van Kees Groeneveld op de Oudegracht in Utrecht.

“sij vlogen over de heije naer huijs op swerte peerden”.

Bij Lys Cuijpers is te lezen dat de heksen vliegzalf gebruiken uit de smeerpot die zij beheert. Dit zwart/witte smeersel heeft ze gemaakt van mensenbotten die ze gestolen heeft op het kerkhof, en van mensenvet dat haar boel Struijs haar gegeven heeft.

Dat mengsel smeren ze onder de oksels, op de borsten en hier en daar op het lichaam. Hierna kunnen ze door het rookgat het huis uitvliegen, al of niet op de schouders van hun boel. Tijdens de dans is er vrijwel altijd voldoende wijn en bier en eten. Veelal is er ook muziek, zij het dat er geen uitbundige instrumenten zijn. Alleen Lyncken Pastoors vermeldt een harp bij haar dans in Den Bosch.

Steevast eindigt de dans met seks, blijkbaar zijn de

schepenen daar wel in geïnteresseerd want daar wordt steevast op doorgevraagd. De dames beschrijven bijna allemaal dat de duivel een koud geslacht heeft. Blijkbaar verlopen de sabbats of dansen altijd goed. Heijl Bellen laat optekenen: “Na het boelieren gaan allen in vriendschap uiteen.”

De vrouw van de Lieropse secretaris Matthijs de Smet (vertolkt door Irma Coolen).

De vrouw van Matthijs

De fietstocht gaat verder naar het centrum van Lierop. We komen aan op Laan ten Boomen bij het huis van de secretaris van Lierop Matthijs de Smet. We noemen haar Anna. Anna is ziek, ze heeft last van haar hart en is ervan overtuigd dat ze betoverd is. Ze doet ons haar verhaal.

Anna zit in haar stoel onder de boom voor de boerderij en heeft het moeilijk. Ze is doorlopend erg moe en heeft last van haar hart. Ze heeft een heel zwaar leven. Ook zijn er beesten van haar man ziek geworden, ongetwijfeld ook betoverd. Net als bij een andere koe op Ten Boomen. Toen die gestorven was trof men in het hart van het dier vreemde voorwerpen aan, onder meer:

“een quaden nest van haer”.

Jonge heks smeert zich in met vliegzalf (Franse tekening vroeg 1600, museum Bayonne).

Anna is ervan overtuigd dat dat bij haar ook het geval is. Volgens Anna heeft Lyncken Pastoors uit Mierlo haar in haar hart getoverd, waardoor het niet goed meer werkt en ze zo moe is dat ze de hele dag niets meer kan doen.

Haar man Matthijs is hiervan ook overtuigd. Dat blijkt uit zijn inspanningen om Lyncken Pastoors vanuit Mierlo naar Lierop te krijgen om zijn vrouw te onttoveren. Zoals bij de zoon van Claes Ariens, gaat dat niet lukken. Van Grevenbroeck geeft er geen medewerking aan.

Uit de verschillende bekentenissen wordt niet duidelijk wie Anna nu echt betoverd heeft. Lys Cuypers geeft in haar bekentenis aan dat zij, met instemming van de anderen, vrouw de Smet heeft betoverd. Lys geeft ook aan dat ze haren in het hart van een slachtoffer kan toveren. Opvallend is dat van alle bekentenissen die Lys heeft afgelegd geen van de slachtoffers haar heeft aangewezen als kwaaddoener. Net als Lys geeft ook Jenneken Gordtkens aan betrokken te zijn geweest bij de betovering van Anna de Smet.

Maar het blijft voor Anna en Matthijs duidelijk dat het Lyncken is geweest.

De fietstocht gaat verder door Lierop naar de Wertstraat. In deze straat wonen verschillende vrouwen die in Lierop van hekserij worden beschuldigd. Nu worden de fietsers hier ontvangen door Wim Steenbakkers die geassisteerd wordt door een kleine heks.

Charmant jong heksje onttovert de aanwezigen

De deelnemers die ter plekke aankomen worden direct betoverd door de charme van de kleine heks en luisteren daarom geboeid naar de toelichting die Wim geeft op de vervolging in Lierop. Na onttoverd te zijn door middel van een snoepje van de kleine heks wordt de tocht voortgezet naar de Strabrechtse heide.

Wim Steenbakkers vertelt over de Lieropse Heksen, die na de Mierlose aan de beurt waren

Galgenberg op de Strabrechtse heide, gezien door de camera van Henk van Sleuwen.

Een verbranding zoals die in 1595 plaats had kunnen vinden.

Jenneken Gordtkens

Op de Strabrechtse heide komen de fietsers aan op de Galgenberg. Een beetje een lugubere naam, maar het is dan ook een lugubere plek. Zeer waarschijnlijk is dit de plek waar Van Grevenbroeck de brandstapel laat oprichten om de heksen te verbranden.

Sommigen hebben hun twijfels over deze plaats, omdat het gebruikelijk is om misdadigers die met de dood bestraft worden ter afschrikking bij voorkeur te bestraffen midden in het dorp. De meeste galgen vinden we dan ook op de markten.

Dat ook Van Grevenbroeck van publiciteit niet vies is blijkt uit verschillende acties. Hij laat de heksen met veel tam-tam naar de Stipdonkse watermolen brengen, zodat toch iedereen maar kan komen kijken. Hij vraagt aan de pastoor om de klok te luiden voor dit 'evenement'. De executies laat hij zonder uitstel doorzetten nadat ze zijn aangekondigd. Een verzoek van de monniken die de veroordeelden begeleiden in hun laatste uren om de terechtstelling te heroverwegen of tenminste uit te stellen wordt door hem resoluut van de hand gewezen.

Anderzijds is men in die tijd ook erg bang voor het vuur van de brandstapel, want als het eenmaal begint te branden in het dorp dan is de ramp niet te overzien. Waarschijnlijk is daarom toch maar gekozen om de brandstapel op een veilige plaats op te richten.

Die plek op de Strabrechtse Heide ligt op de grens van Mierlo en Heeze, op korte afstand van de gemeentegrenzen van Geldrop, Lierop en Someren. Er zijn veel paden over de hei die deze gemeentes met elkaar verbinden. Het is dan ook aannemelijk dat er veel (voet)verkeer over de hei plaatsvindt. De Galgenberg (het deel berg verwijst daar naar) is wat hoger gelegen. De plaats van de brandstapel is dan ook voor de reizigers over de hei goed zichtbaar.

Op de Galgenberg treffen we Jenneken Gordtkens aan. Jenneken vertelt haar verhaal op een heel bijzondere manier. Ze maakt geen gebruik van haar stem maar neemt de fietsers via tekstplaten mee in haar verhaal. Dit verwijst naar 1595, want dan is Jenneken ook niet zo spraakzaam, zo blijkt uit de stukken.

Jenneken wordt samen met Lys, Heijl en Lyncken op 12 september opgepakt. Op dezelfde dag legt ze de waterproef af en wordt voor de eerste keer aan verhoor onderworpen. Tegen Jenneken zijn - net zoals bij Heijl - geen echte beschuldigingen ingebracht. Jenneken houdt haar mond zoveel mogelijk. Zonder dat de stukken daar echt over spreken, is aannemelijk dat bij haar meer dwang is gebruikt.

Jenneken Gordtkens (vertolkt door Lia van Heugten).

De beul lijkt bij dit verhoor meer werk te hebben. Desondanks lukt het niet om op deze dag bij Jenneken een bekentenis los te krijgen. Op de 13e september wordt het verhoor voortgezet. Nadat de nodige dwang wordt uitgeoefend bekennt Jenneken dat ze omgang met de duivel heeft gehad. Ze noemt haar boel Lucifer en hij verschijnt als een man van middelbare leeftijd in een blauwe wijdvallende cape met daarbij een zware hoed met witte veren. Zij deelt haar boel met andere vrouwen die ook met hem gemeenschap hebben en hij heeft bij haar het Chrisma van het hoofd gekrabbd, net zoals dat in de andere bekentenissen naar voren komt. Verschil in het verhaal van Jenneken is dat Lucifer haar geen rijkdom heeft aangeboden. Voor slechts één gulden heeft ze zich aan hem verkocht en ingestemd met het vervullen van zijn wensen.

Ook op een ander punt wijkt Jenneken in haar bekentenis van de anderen af. Zij noemt geen enkele

Jenneken Gordtkens vertelt haar verhaal via papier.

andere naam en bekent ook geen zelfstandig tovenarij. Zij heeft alleen meegeholpen met acties van de anderen, zo doet het verslag van de bekentenis ons geloven. Alles ademt dat Jenneken haar onder-vragers als beste heeft weerstaan en dat haar beken-tenis sterk in het teken van de beul heeft gestaan. Maar het helpt haar niet.

Lyncken Pastoors

Na de indrukwekkende stilte van de monoloog zonder woorden op de Galgenberg gaat de fietstocht verder over de hei, terug naar Mierlo. De fietsers passeren het gebied waar het kasteel heeft gestaan en berei-ken via de Trimpert de Zwanenweijer.

Daar treffen de fietsers een heel andere figuur aan. Geen heks of (vermeend) slachtoffer van tovenarij maar een dame, afkomstig uit Leuven. Ze heeft plaatsgenomen op het bankje en spreekt de fietsers toe. Uit haar tas haalt ze een brief die ze onlangs ontvangen heeft van de pastoor van Mierlo. De brief doet haar rillen en ze weet haar tranen nauwelijks te bedwingen. De dame is Anneken Boons-Baten. Ze is de weduwe van Jacob Boons, de broer van Catha-rina Boons, beter bekend als Lineke Boons. Lineke is - al 7 jaar - de pastoorsmeid van pastoor Verrijt in

Anneken Boons-Baten, schoonzus van Lyncken Pastoors (vertolkt door Riky van Seggelen).

Mierlo en wordt daarom in Mierlo ook wel Lyncken Pastoors genoemd.

Anneken heeft dus een brief van pastoor Adriaan Verrijt gekregen. Geschreven 16 oktober 1595, dus bijna een maand na de executie, waarin hij schrijft dat Lineke overleden is.

Anneken leest voor wat Verrijt schrijft:

“Anneken Boons, seer lieve ende beminde vriendinne. Uit groote benautheit en bitterheijt mijnder herten wordt ghedwonghen U.L. midts deze onge-lukkighe tijdinghe u te bedroeven, onvermidts dije dood en aflijvicheijt uwer liever ende beminder suster Catharina Boons, mijn alderghetrouwste dyenaresse.”

Verrijt weidt in de brief niet uit over de omstandig-heden waaronder Lyncken gestorven is, geen woord over de beschuldigingen van tovenarij en haar ver-oordeling. Hij schrijft wel dat zij onschuldig gestor-ven is en dat hij er veel verdriet van heeft. Hij ge-bruikt zijn verdriet mede om de informatie die hij aan Anneken verstrekt beperkt te houden. Dit blijkt uit wat Anneken verder voorleest uit de brief:

Anneken Boons leest voor uit de brief van pastoor Adriaan Verrijt.

“Ick sou breeder scrijven, mer mij verwondert dat ick dezen brief met drooghe oogen heb connen ghescrijve overmets mijn ontspreken rou ende droefheijt over het verlies van den oegenappel van mijn oeghe.”

Anneken heeft echter wat meer informatie want ze weet in haar monoloog aan de fietsers haarfijn aan te geven dat Adriaan Verrijt een hoge dosis schijnheiligheid vertoont en zich meer om eigen lijf en leden bekommert dan om die van zijn Lyncken. Anneken laat de fietsers van het huidige Mierlo vertrekken met de boodschap dat ze vindt de huidige pastoor van een heel ander type en dat de Mierlonaren anno 2017 daar heel tevreden mee mogen zijn.

Terug naar 1595, waar op 4 september de schout van Mierlo een tweetal belastende verklaringen optekent over Lyncken Pastoors De eerste is van Aert Willems die verklaart dat hij van mening is dan de pastoorsmeid niet helemaal zuiver is van tovenarij. Lyncken heeft enige tijd geleden op straat zijn jongste kind een kus op het hoofd gegeven en het kind is daarna ziek geworden en gestorven. Die ziekte is overgegaan op zijn vrouw die er ook aan overleden is. Ook zijn vrouw schreef haar kwaal toe aan de betovering door Lyncken.

Een tweede verklaring komt van schepen Willem Ghenen. Bij hem is een aantal beesten gestorven en hij is ervan overtuigd dat de oorzaak daarvan ligt in de betovering door Lyncken. Hij heeft van zijn knecht gehoord dat Lyncken heeft staan dansen op de kuilen waarin de beesten begraven zijn en dat meerdere keren. Hij beschouwt dit als een duidelijk teken van hekserij. Ook zijn vrouw is die menig toegedaan en zij heeft er meermaals met Lyncken ruzie over gemaakt.

Hiermee is de situatie van Lyncken heel anders dan die van de andere beschuldigde vrouwen. Bij Lyncken zijn er echt duidelijke beschuldigingen en die worden door Van Grevenbroeck graag gebruikt. Een andere reden waarom hij het mogelijk op de pastoorsmeid voorzien heeft is de onenigheid die hij heeft met pastoor Verrijt. Ze hebben onlangs nog een verschil van mening gehad over de grens van belendende percelen.

In Mierlo is het een publiek geheim dat de relatie tussen Verrijt en Lyncken meer is dan die van een dienstbetrekking. Voor pastoor Verrijt is het een penibele situatie, hij staat voor een moeilijke keuze. Van Grevenbroeck heeft de troeven in de hand als hij Lyncken, nadat zij genoemd is door Marie Baten, op 12 september laat oppakken. Als de pastoor zijn meid te zeer verdedigt, terwijl er toch heel duidelijke belastende verklaringen zijn, loopt hij een groot risico dat Van Grevenbroeck zijn pijlen rechtstreeks om hem zal richten. Hij heeft er heel weinig zin in om van hekserij te worden beschuldigd en onderworpen te worden aan de scherpe examinering. Hij maakt

Scherpe examinatie om bekentenis te verkrijgen maar ook om te zien of de heks kon huilen!

dus de keuze om zich maar gedeisd te houden en daarmee zijn geliefde Lyncken op te offeren. Als Lyncken dan ook nog blijft drijven bij de waterproef dan wordt het voor Verrijt mogelijk nog twijfelachtiger of ze wel echt onschuldig is. We weten dat in de bibliotheek van de pastorie de Heksenhamer staat en dat die ook geraadpleegd wordt. Verrijt twijfelt mogelijk wel oprecht aan de onschuld van Lyncken. Bij de ondervraging van Lyncken, waarbij de beul Meester Hans betrokken is, antwoordt ze als eerste op de vraag welke mensen en beesten ze betoverd heeft:

“De Heer van Mierlo.”

Ze geeft aan dat ze zowel Van Grevenbroeck zelf, als ook zijn paarden betoverd heeft. Ook bekent ze de betovering van de beesten van Willem Ghenen en van de vrouw van Mattijs de Smet. In hoeverre de bekentenis soepel tot stand komt, weten we niet. Wel is in de verslaglegging terug te vinden dat de beul aan

‘twee of drie lichte slaagkens’

voldoende heeft om de bekentenis los te krijgen. Van Grevenbroeck verklaart ten opzichte van de schepenen dat hij al enige tijd een ziekte in het lijf heeft, pijn op het hart en in de rug, die vanuit zijn rug in de benen trekt en zo krachtig is dat hij steeds met een stok moet lopen. Nu Lyncken verklaard heeft dat ze hem met slechte peren betoverd heeft omdat hij steeds onenigheid heeft met haar werkgever, is het voor Van Grevenbroeck klip en klaar. Lyncken is de heks die hem aan zijn kwaal geholpen heeft. Hij laat zich door haar onttoveren, dat wat hij aan anderen niet heeft toegestaan. Het heeft blijkbaar goed geholpen wat hij raakt van zijn kwaal af en heeft nog

een lang leven voor zich. Daarnaast is de bereidheid van een heks om haar slachtoffer te onttoveren op zich ook weer een schuldbekentenis aldus de Heksenhamer.

Lyncken verklaart in haar bekentenis het toveren al geleerd te hebben in haar tijd als dienstbode in Leuven. Ook toen ze in dienst was bij de bisschop van Den Bosch, hield ze zich met deze praktijken bezig. Ze heeft met haar boel, die ze Satanas noemt en die zich vertoont als fraaie, in het zwart geklede jongeling, gedanst op het St. Jans Kerkhof. Satanas is ook degene die haar meegenomen heeft naar de dans bij Lys Cuypers in Mierlo, waar ze haar praktijken heeft voortgezet. Kortom een overweldigende hoeveelheid bewijzen waar de schepenen niet omheen kunnen.

Toch had het voor Lyncken heel anders kunnen aflopen als Adriaan Verrijt zich anders had opgesteld. Op zaterdag 16 september krijgt hij in de vroege avond bezoek van een man die die vertelt dat Lyncken hem heeft gevraagd of hij de pastoor wil waarschuwen en vragen of de pastoor bij Lyncken wil komen. Verrijt vindt het blijkbaar al te laat op de avond om nog in actie te komen, want we lezen in een latere brief van hem:

“Omdat het al avond was en ik me al te ruste had begeven, heb ik dat geweigerd.”

Op zondagmorgen komt de man nogmaals bij hem met dezelfde vraag. Hij vertelt dat hij op zaterdagavond wel een uur met Lyncken heeft gesproken en dat Lyncken heeft gezegd onschuldig te zijn en dat de tranen over haar kleren liepen. Hij meldt de pastoor: “Als er een vrouw is die je kunt geloven, heeft zij geen schuld.”

De pastoor staat wederom in tweestrijd. Moet hij naar het kasteel gaan en bij Erasmus haar onschuld bepleiten, met alle risico's die daar voor hem als persoon aan verbonden zijn en met het risico dat Lyncken opnieuw gefolterd zal worden voor een nieuwe bekentenis, of moet hij het laten rusten. Uiteindelijk besluit hij naar het kasteel te gaan, maar met beperkte overtuiging. Zoals uit het gesprekrelaas met van Grevenbroeck blijkt wanneer die de pastoor niet bij de gevangene wil toelaten:

Van Grevenbroeck: “Ge komt er niet in, er is geen sleutel. De knecht is ermee ter kerke.”

Verrijt: “Als ik er niet naar toe kan, heb ik iets tegen u te zeggen.”

Van Grevenbroeck: “Wat dan?”

Verrijt: “Heer van Mierlo, het moge duidelijk zijn dat ik niet uit eigen bevindingen spreek, omdat ik niet bij Lyncken geweest ben, maar ik begrijp van anderen dat mijn dienstbode onschuldig is.”

Van Grevenbroeck (met een valse lach): “Ik hoor wel dat ge haar weer graag bij u had!”

Verrijt: “Heer, daar gaat het niet om. Maar als het niet anders kan is het mij voldoende u dit gezegd te hebben, zodat ik mijn geweten rein kan houden.”

Van Grevenbroeck: “Ja, houdt gij uw geweten maar rein, dan zal ik dat met het mijne doen.”

De pastoor druipt weer af en Van Grevenbroeck zal het voorval weer snel vergeten zijn. Had Verrijt met zijn kennis uit de Heksenhamer, waarin staat dat heksen niet in staat zijn om te huilen, het verhaal van Lyncken en haar bezoeker goed voor het voetlicht gebracht, dan hadden de schepenen mogelijk anders besloten. Daarnaast is het geldend recht dat als een aangeklaagde een bekentenis herroept, deze dan niet meer geldig is en opnieuw verkregen moet worden.

Lyncken heeft tegen haar bezoeker gezegd dat ze niet schuldig is, een duidelijke herroeping, maar deze wordt door de schepenen en Erasmus niet gehoord. Adriaan Verrijt had hier meer mee kunnen doen, maar was waarschijnlijk te bang. Dat Verrijt op de hoogte was blijkt ook uit een notitie van de Abt van de broeders uit Weert die schrijft dat Verrijt hem heeft toevertrouwd dat Lyncken inderdaad haar beschuldigingen terug heeft genomen. Het was de pijniging door de beul die haar de leugens deed verkondigen. Hij noteert ook dat de aantijging richting Adriaan Verrijt serieus was. Lyncken heeft verklaard dat ze samen met de pastoor en de duivel in één bed had geslapen. Deze bekentenis had voor Verrijt verstrekende en vervelende gevolgen kunnen hebben, aldus de Abt.

De relatie tussen Verrijt en Van Grevenbroeck wordt ook nog eens duidelijk door de laatste onderstreept als hij voor de executie van Lyncken een boom laat rooien op het land van de pastorie.

De veroordeling

Nadat de waterproef voor alle vijf de vrouwen, Marie, Heijl, Lys, Jenneken en Lyncken, negatief is uitgevallen en ze allemaal, al of niet onder de druk van de scherpe examinatie, hun daden bekend hebben en deze bekentenis enkele keren zonder druk hebben bevestigd is het aan de schepenen om het vonnis te vellen.

Opvallend is dat de schepenen erin geslaagd zijn om de vrouwen allemaal overeenkomstig te laten bekennen. Er is een grote gelijkkluidendheid in de bekentnissen zoals die zijn opgeschreven. Het zou natuurlijk ook kunnen zijn dat de schepenen niet zo erg geïnteresseerd waren in het echte verhaal van de aangeklaagden, maar alleen datgene hebben gehoord en opgeschreven wat nodig was om Van Grevenbroeck tevreden te stellen.

Opvallend is ook dat bij de verhoren van de Mierlose vrouwen de beul niet veel werk heeft gehad. In de verslagen is steeds sprake van een snelle vrijwillige bekentenis of slechts een lichte druk. Alleen op Jenneken Gordtkens is waarschijnlijk wat meer druk uitgeoefend. Van stevige folteringen, zoals de wipgalg, lijkt nu geen sprake te zijn geweest. Bij de processen die enige tijd later zullen volgen in Asten onder het bewind van Bernard van Merode is dat wel anders.

Op 18 september vroeg in de morgen spreken de schepenen uit:

In de vertaling van Johan Otten: "Dat vanwege de delicten van tovenarij en andere die door de gevangenen zowel zijn toegegeven als nader in een gelijkkluidende bekentenis vastgelegd, de betreffenden respectievelijk verbeurd hebben hun lijf en goed en daarom zullen worden geëxecuteerd door het vuur zodat de dood erop volgt, met de toevoeging dat degenen van de gevangenen die hun misdaden eerlijk bekennen en waarachtig berouw tonen, vooraf uit genade eerst zullen worden gewurgd. Hiertoe die gevangenen respectievelijk veroordelend."

De verbranding van de heksen is een noodzakelijk iets. Zowel uit de kerkelijke leer als uit de Heksenhamer blijkt dit. Door het verbranden van het lichaam en met name van het hart, wordt de duivel definitief verdreven en de ziel gezuiverd. Zo kan, Deo Volente, de ziel toch worden opgenomen in het hemel.

De schepenen zijn clement voor de heksen, want aangezien ze allemaal netjes bekend hebben en hun spijt betuigd hebben, wordt gratie verleend in die betekenis dat de vrouwen voordat ze op de brandstapel belanden door wurging om het leven zullen worden gebracht.

Na het uitspreken van het vonnis worden de vrouwen op een kar naar de Galgenberg op de Strabrechtse Heide gebracht, waar de beul Meester Hans de brandstapel inmiddels in orde heeft gemaakt. Of de vrouwen voor het oog van de toeschouwers zijn gewurgd is niet bekend. Onder grote belangstelling,

Brandstapel met heksen, kleurtekening 1587.

want de Heer van Mierlo staat erop dat de mensen komen kijken, worden de vrouwen verbrand en is Mierlo gezuiverd van hekserij. Tenminste er vinden geen verdere veroordelingen meer plaats. In de komende weken gaat Van Grevenbroeck wel verder met zijn vervolgingsbeleid in andere delen van zijn Heerlijkheid. 7 Vrouwen uit Lierop en 3 uit Mierlo-Hout zullen hierbij veroordeeld worden. En ook tenminste 1 vrouw uit Mierlo krijgt nog te maken met de vervolgingsdrang van Van Grevenbroeck. Het verhaal van Anneken Thijs - uit Lierop - is geromantiseerd beschreven in de publicatie 'Mierlose Heksenverhalen' van Rinie Weijts.

Van de heksen wordt niet alleen het lijf verbeurd verklaard (wat de doodstraf inhoudt) maar ook het goed. Dit houdt in dat alle goederen, eigendom van de veroordeelde, vervallen aan Van Grevenbroeck. Dit is gebruikelijk in die tijd waardoor de kasteelheer gedeeltelijk in de kosten van de gevangenenbewaring wordt gecompenseerd, immers hij moet een ruimte ter beschikking stellen, de bewaking regelen, de kosten van de examinatie betalen, de gevangenen van wat water en voedsel voorzien en het vonnis laten voltrekken, ook maakt hij kosten voor de Broeders Dominicanen uit Weert die de veroordeelden in de

laatste uren bijstaan. Aangezien de meeste vrouwen arm zijn betekent dit niet zoveel in, zodat het geheel Van Grevenbroeck toch een aardige duit gekost moet hebben. Uit de brieven van Adriaan Verrijt weten we dat alle eigendommen van Lyncken Pastoors en zelfs het loon dat ze nog van hem tegoed had, door Van Grevenbroeck worden opgeëist. Pastoor Verrijt schrijft aan Anneken Boons dat er slechts

“een slecht hemdeke, een wollen hemd en een rozenkranske”

is overgebleven. Het rozenkranske stuurt hij met de brief mee. Bij de meeste gezinnen van de veroordeelden heeft Van Grevenbroeck geprobeerd een gedeelte van de kosten te verhalen maar het ziet er naar uit dat dat niet zo goed lukt. Hij zet hoog in en komt in de meeste gevallen met slechts een klein bedrag terug.

Baetken Baten

De fietstocht gaat na de monoloog van Anneken Boons terug naar de kom van Mierlo. De fietsers komen aan in de tuin van de huidige pastorie en treffen daar Baetken Baten, de dochter van Marie Baten. Inmiddels zijn er vele jaren verstreken, want we spreken Baetken na het overlijden van Van Grevenbroeck. De kwaal waaraan hij leed en die hij blijkbaar kwijtraakte na de onttovering door Lyncken Pastoors heeft hem waarschijnlijk goed gedaan. Hij heeft nog 38 jaar geleefd en sterft op 81-jarige leeftijd in 1631. Opvallend is de sterfdatum 18 september, precies de dag waarop de Mierlose heksen in 1595 verbrand zijn. Baetken vertelt de fietsers dat het inderdaad niet botert tussen de pastoor en de kasteelheer. Ook vertelt ze dat Van Grevenbroeck, nadat haar moeder op de brandstapel is verbrand langs komt en dat alles verbeurd verklaard is. Hij wil geld hebben voor de zorg die hij aan Marie gegeven heeft. Het gezin van Marie is arm, maar daar heeft Van Grevenbroeck geen boodschap aan.

Hij vraagt wel 100 guldens als onkostenvergoeding. De kinderen Baten lachen hem, volgens Baetken, uit want dat is immers een immens bedrag voor hen. Hij verlaag alras naar 50 guldens, maar ook dat is niet haalbaar. Uiteindelijk neemt hij genoeg met 18 guldens. Ze moeten bijna alles verkopen om aan zijn eis te voldoen, tot zelfs de bijenvolken die Marie beheerde toe.

Ze raken zo niet alleen hun bezit maar ook nog eens de inkomstenbronnen kwijt. Baetken weet te vertel-

Baetken Baten (vertolkt door Mary van Genugten).

len dat ze gelukkig weer een aantal bijenvolken hebben kunnen bemachtigen. Zodoende kunnen ze weer wijn van de honing maken, iets wat Baetken zich - nog steeds - goed laat smaken. Ze proost nog een keer op de overleden Heer en heksenhater en bedankt iedereen voor de belangstelling, want hiermee is de fietstocht ten einde.

HANS VERHEES

Foto's: Henk van Sleuwen

BRONNEN

(De uitgaven met [D] zijn digitaal beschikbaar via onze site):

- 'Heksen' uit 1595 terug in Mierlo en Lierop; Artikel Mierlose krant 7-9-2017 [D]
- Duivelskwartier, Johan Otten, Uitgeverij Vantilt, 2015
- Mierlo van oorsprong tot heden, Jean Coenen, 2004
- Mierlose Heksenverhalen, Rinie Weijts, HKM, 1996 [D]
- Heks en Seks in Nederland, Emile van Emstede, Peelland Fonds Deurne
- Het verbond van heks en duivel, Lène Dresen-Coenders, Uitgeverij Ambo bv, Baarn, 1983 [D]
- Dansen met de duivel, Debbie Nijssen, 2016 [D]
- De aardige heks van Oudewater, sprookje van Rudi van der Velde, 2012 [D]

N

HELMONT

Bakel

Mierle

t'Huijs te Mierle

De Riviere Aa

Vlierden

Stip donck

t'Huijs te Luerop

Stipdoncker Molen

t'Clooster Ommelen Fr.

Luerop

Ioncker Beeck

Asten

Runnmolen

t'Huijs te Asten

Ioncker Wierliet

Ioncker Boshuysen

I: Pelin na I: Gerwen

Sommeren

Aa flu:

En waerck Moerassige streecke
lands daer nauwelijck een
Mensche over gaen kan

Huachten

Het kleine geluk van de kermis

Van kerkelijk feest tot spannende attracties

Het thema van de Maand van de Geschiedenis van vorig jaar was geluk. Twee leden van de Heemkundekring Myerle hebben dit thema opgepakt en gekeken naar het kleine geluk van de kermis, vroeger en nu.

Muziek, licht, beweging, wervende stemmen, gegil uit de sneldraaiende attracties - dat is de kermis van vandaag. Jongeren staan in de rij voor de Booster of de Tornado, kleine kinderen zitten in de mallemlen of de Babyflug waar ouders en grootouders voor de beste plekjes voor hun kroost zorgen. Je struikelt bijna over de dikke elektriciteitskabels. En het ruikt lekker, naar oliebollen en suikerspin.

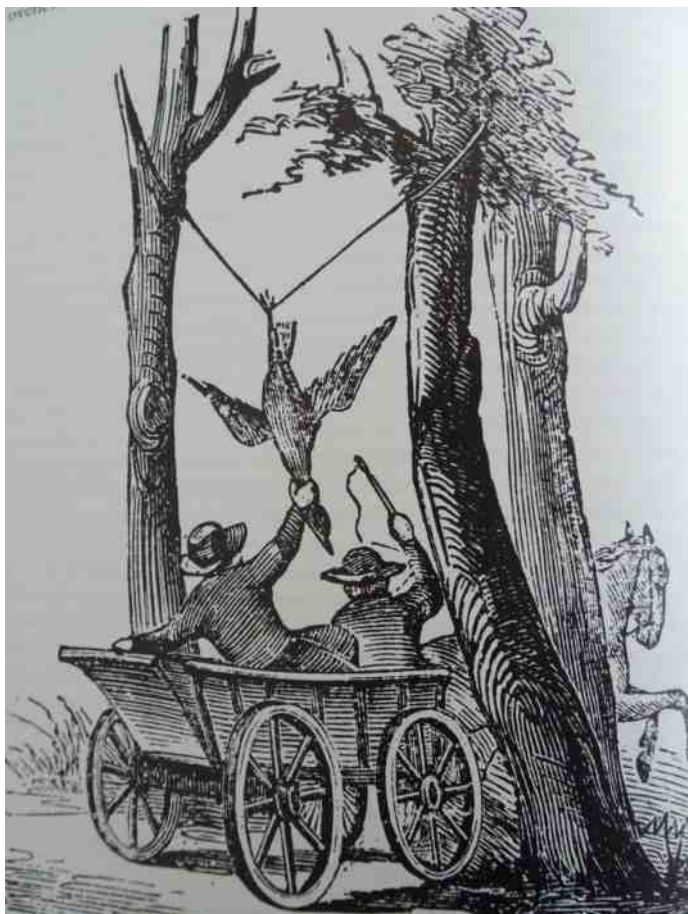
Hoe anders was het begin. De oorsprong van de kermis ligt bij jaarlijkse kerkelijke feestdagen: de stichting van een kerk, de naamdag van een heilige,

een processie of de viering rond de verwerving van belangrijke relikwieën. Dit begon zo'n 1000 jaar geleden. Tijdens zo'n viering was er marktvrijheid. Iedereen mocht dan handelen. Er kwamen marskramers van elders, ook uit het buitenland, er waren exotische en luxe zaken te koop, de tandarts (of wat daar toen voor doorging) kwam langs. Naast heiligheid en handel was er volop vermaak. Er waren toneelspelen, dansende beren, rariteiten en spellen als katknuppelen en ganzen trekken. Mensen uit de verre omgeving kwamen naar zo'n jaarmarkt. Er werd gegeten en de drank vloeide rijkelijk. Er werd gezongen, gedanst, gevreeën en gevochten.

Dit ging zo eeuwenlang door. Het feesten werd langzamerhand belangrijker dan de aanleiding, de kerkelijke feestdag.

Morele gevaren

En het feest liep vaak uit de hand. Vanuit de kerk werd - vaak tevergeefs - geprobeerd een einde te maken aan de 'liederlijke feesten'. Een mooi voorbeeld hiervan is de preek van pastoor Cramer uit Berkenrode in 1741. Hij wijst op de morele gevaren van het kermisvermaak. De pastoor meent dat de ouders het goede voorbeeld moeten geven, maar juist ouders nemen hun kleine en onschuldige kinderen mee naar de kermis en de kinderen zien dan dingen die volstrekt onbetamelijk zijn. "En dan klaagt men over slechte tijden. Het ware christelijker thuis te blijven en het geld dat nu op de kermis wordt uitgegeven in ijdelheid en onnuttigheid te sparen of te spenderen aan het aflossen van schulden. Beter ware het ook het geld aan de armen te geven. Het is een schande dat ziel en zaligheid in het gedrang komen. Men heeft wel de tijd om in de herberg te zitten, te drinken en te spelen, maar verzuimt de dagelijkse mis bij te wonen. Voor ouders is het een plicht hun kinderen in deugd en eerzaamheid op te voeden.. Zij moeten gevrijwaard blijven van slecht gezelschap en van plaatsen, zoals herbergen en de kermis, waar slechts ondeugd en ijdelheid heersen. Het is wreed en goddeloos met hun kroost op de kermis rond te hangen. Men meent hen een plezier te doen, doch in plaats daarvan wordt de schone kinderziel bedorven door het kwaad en ter verdoemenis gevormd."

Eerste attracties

In de negentiende eeuw wordt ook het belang van de handel op jaarmarkten minder. Door de komst van winkels in de steden was er doorlopend van alles te koop.

Met Permisse van de Ed. Achtb. Magistraat
dezer Stad.

Wort bekend gemaakt dat alhier is aangekomen

E E N K L E I N

MANNETJE,

Van 50 Jaeren oud, hy is 18 duim hoog en heel gelyk van Leden, zyn Baard is 4 duim lang, hy kan verscheiden Kunsten, Danst en Zingt, spreekt zeverdery Taalen. Men heeft hem te Verfaalles in een Pasty voor den Koning van Frankryk opgedragen. In het Land waarin hy gebooren is, zyn geen Huizen noch Sloten, maar is onderaardsch.

Indien men hem in private Huizen zien wil, zal men hem brengen.

De Prys der eerste plaats is 6 ft. de tweede 4 ft. en de Staanplaats 2 Stuivers.

De Vertoonplaats is in de Tend, alwaar het Schildery van het klyne Mannetje voorhangt.

Het kleine mannetje op de Utrechtse kermis, pamflet

De kermis wordt dan vooral vermaak: spelen, eten en drinken, en het tentoonstellen van 'rariteiten', maar blijft wel ter discussie staan. De kerk, maar ook de fabrikanten die behoefte hadden aan gedisciplineerde arbeiders, drankbestrijders, vakbonden en overheden wilden het verderfelijke feest definitief uitbannen. Zo werd in 1875 de Amsterdamse kermis verboden. Het leger moest er aan te pas komen om de volkswoede de kop in te drukken. Resultaat: 14 gewonden en 136 arrestaties. In 1920 was bijna de helft van de gemeenten officieel kermisvrij. Maar zelfs in deze plaatsen verdween de kermis niet helemaal; onder namen als lunapark of feestweek bleven ze zorgen voor vermaak.

Eind 19e eeuw verschenen de eerste attracties op de grote kermissen in de steden. In Engeland werd de eerste stoomcarrousel rond 1865 gefabriceerd. In de dorpen bleef het bij spellen, eten, dansen en drinken. Er kwamen wetten tegen dierenmishandeling, zoals het katknuppelen (waarbij een kat in een ton werd gestopt en het spel er uit bestond met houten

knuppels naar de ton te gooien tot deze brak en de kat luid krijsend wegluchtte), waardoor deze dierenmishandeling van de kermissen verdween.

Langzaam nam de maatschappelijke angst voor de kermis af en kon ze weer onder haar eigen naam optreden. Het aantal kermissen groeide gestaag. Nu zijn er circa 1335 kermissen in Nederland.

Kermis in Mierlo

Ook Mierlo heeft een kermistraditie.

De kermis in Mierlo zag er eind 19e eeuw heel anders uit dan de kermis nu. Er waren nog geen kermisattracties, wel was er muziek, werden er spellen gedaan en draaiden de herbergen op volle toeren.

Zo berichtte de krant in 1890: "Iedere Mierloosche ingezetene herinnert zich nog de volksvermakelikheden die verleden jaar op de Kermis hebben plaatsgehad. De kluchtige toneeltjes, welke zich bij die gelegenheden voordeden, brengen zelfs nu nog bij wijlen onze lachspieren in beweging. Nog nooit hadden wij met kermis hier zulke ene groote menig-

DIERENJAAR 1889. Bijlage der rekening nr.

LIJST van personen aan wie op de kermis te Mierlo van 16 September - tot en met 17 September 1889 een staanplaats Volgnummer... is gegund en aangenomen met het deswege verschuldigde bedrag.

Naam en voorletters	Woonplaats	Inrichting	Bedrag v.h. staangeld.
N. Grynbliet	Antwerpen	Photobestel	f. 8.-
J. Verstappen	Brunsum	Hoepel en Lyn-trekant	.. 30.-
A. Janvier	Bergen op Zee	Lunapark	.. 200.-
H.v.d.Linden	Kindhoven	Tewagen	.. 7.50
N.v.Hoppe	id. gebakkrans	Gebakkrans	.. 15.-
F.v.Hout	Geldrop	Gerookte en ge-irougde zeerisch	.. 15.-
Th.v.Hoek.	Kindhoven	Suikerkrans	.. 15.-
Hoemann	Uden	theater	.. 30.-
J.v.d.Vorst	Helmond	sohormel en dramolen	.. 175.-
Totaal			f. 485.50

Burgemeester en Wethouders van Mierlo
De Burgemeester,
De Secretaris,

te volk bij elkaar gezien; nog nooit was ons stil dorp getuige geweest van zulk een drukte, zulk een ge-woel. En toch, hoe rustig en ordelijk liep alles ten einde. Algemeen was dan ook de wensch: zo iets moet hier meermalen geschieden. Wel nu, aan die wensch zal, naar wij uit betrouwbare bron vernemen, vol- daan worden". En even later. " A.s. Zondag, bij ge- legenheid ter kermis, zal men bij F. van Neerven op den Heuvel te beginnen om 4 uur 's middags: mast- klimmen, zaklopen, kikvorschen, twee blinden, pap eten, broodjes happen, stroop likken, sprietlopen enz. enz. Het feest zal worden opgeluisterd door harmoniemuziek. Door liefhebbers van onschuldig kermisvermaak zijn een zestal prijzen beschikbaar gesteld. Van Neerven en ook andere herbergiers van den Heuvel zullen oudergewoonte zorg dragen voor prompte en nette bediening en puike dranken. Wij hopen dat net als verleden jaar alles netjes en gere- geld zal verlopen".

Het doorgaan van de jaarlijkse kermis was niet vanzelfsprekend. Zo werd tijdens W.O.I in 1916, met 4 tegen 3 stemmen een raadsbesluit aangenomen om, behoudens goedkeuring van de heer Commandant

van het veldleger, de kermis door te laten gaan. In 1919 werd de kermis weer ouderwets gevierd. De schutterijen trokken als vroeger uit, maar zondags mocht er niet gedanst worden. Voor de kinderen stond er een carrousel.

Grote brand

Op 27 augustus 1921 werd de Marktstraat getroffen door een grote brand. Vanwege de ramp besloot de gemeenteraad geen kermis te vieren.

Een jaar later werden de kermisattracties weer door de exploitanten opgebouwd. Ook de brouwers, bakkers en slaggers beijverden zich om hun klanten zo goed mogelijk te bedienen. De organisatoren van de vliegerwedstrijd voor de jongens van het St. Ludovicuspatronaat hoopten op goed weer. De ver- slaggever van de krant sprak de wens uit dat alles "in orde en fatsoen" zou verlopen.

Mierlo-Hout ontving ter gelegenheid van de kermis bezoek van de Harmonie Oefening en Volharding uit Nuenen-Eeneind.

Midden jaren twintig werd er volop kermis gevierd.

Naast het cafévermaak en eten en de mallemlen voor de kinderen was er op kermiszondag vanaf 10 uur tot het einde van de feestelijkheden extra busvervoer tussen Mierlo en 't Hout. In 1926 opende de harmonie met welluidende tonen de kermis. De verslaggever verwachtte dat er veel, zeer veel te genieten zou zijn. "Alles wat een echte kermisklant kan bekoren; dansmuziek, cabaretmuziek, voordrachten, zang enz. Bij Joh. Saris op 't Hout wordt in zijn prachtige zaal gedanst, terwijl tevens zijn draaimolentje geregeld zal snorren ten genoegen van de jeugd." In de krant stond een opsomming van wat er in de verschillende cafés, zoals De Barrier, De Roskam, bij Jan Liebreks, van Kemenade, De Vriendschap, van Vleuten, bij Toon van Hoof, te doen was. Slager Van Neerven had niet minder dan 2 zware koeien, 1 vet kalf en 5 vette varkens geslacht, alles eerste kwaliteit. Ook de slaggers van 't Hout zetten hun beste beentje voor en leveren prima kwaliteit vlees. Verder was er een de turnwedstrijd op het prachtig versierde terrein bij café Van Vleuten. Er deden 400 turners aan mee.

Ook in 1928 was het - ondanks of wellicht door de dreigende crisis - druk op de kermis. De cafés en feesttenten plaatsten advertenties in de krant waarin zij de optredens van artiesten en humoristen aankondigden en wezen op hun nette en prompte bediening en de puike dranken. Vanaf deze tijd zijn er ook verschillende attracties op de kermis te vinden.

Volgens de krant heerste er in Mierlo-Hout een drukte als nooit tevoren. Vooral in de avonduren was het overweldigend. Zo druk dat men in meerdere cafés, waar humoristen of muziek was, niet binnen kon komen. De kasteleins zullen wel goede zaken hebben gemaakt, zodat men ziet wat men met 'reclame' bereiken kan schrijft de verslaggever. Er werd geen enkele wanklank vernomen. Ook in Mierlo verliep de kermis, ondanks de kolossale drukte zonder problemen. "De cafés en dansgelegenheden en attracties waren druk en plezierig zonder dat de politie het boekje nodig had."

Steekpartij

Maar de kermis verliep niet altijd zonder incidenten. Zo was er in 1920 Mierlo een steekpartij. "Toen A. van Z. zaterdagavond huiswaarts keerde werd hij onverwacht door W.R. aangevallen en met het mes bewerkt. De aanvaller was onder invloed van sterke drank. De wonden bleken niet gevaarlijk te zijn. Eerst vreesde men dat een van de longen geraakt was. De

kermis werd alzo op droevige wijze ingezet. Naar we vernemen heeft W.R. bekend".

In 1930 was er een ongeluk in de stoomcarrousel. Voorzichtigheid is vooral bij drukte aan te raden zo waarschuwde de krant.

En in 1931 raakte een kastelein de opbrengst van de kermis door een inbraak kwijt. "In de nacht van 17 op 18 september is ingebroken bij café De Bierhal in de Brugstraat. Al het geld uit een ijzeren geldkistje werd ontvreemd. Daar het tijdens de kermis ontvangen geld er in zat, was dit een niet onaanzienlijk bedrag. Men spreekt van 400 gulden. Rijks- en gemeentepolitie, bijgestaan door een politiehond, trachten de dader(s) op te sporen."

Onderstaande krantenberichten uit 1930 en 1931 geven een goed beeld van hoe de kermis er toen uit zag en hoe het er aan toe ging. Naast deze artikelen staan in de krant volop advertenties van cafés en danstenten. In veel cafés werd een jaar lang gespaard in de zogenaamde spaarkas. Vaak werd met dit geld kermis gevierd en werd er gezamenlijk in het café uitgebreid gegeten. Het zogenaamde teren. In de cafés en danstenten is er 's middags (van 12 tot 2) matinee; dé gelegenheid om te dansen en dé ontmoetingsplek voor jongens en meisjes. De muziek is veranderd. Naast de muziek van de dansorgel treden overal jazzbands op. En er komen inmiddels veel 'moderne' attracties op de kermis te staan.

"In diverse cafés is gelegenheid tot dansen, terwijl de nodige 'strijkjes' en 'jazzbands' niet ontbreken. Brouwers, bakkers en slaggers hebben gezorgd dat de inwendige mens geen gebrek hoeft te lijden. De tamboer van het gilde St. Sebastiaan kondigt tegen 5 uur de kermis aan. De harmonie maakt te zelfder tijd een muzikale wandeling door het dorp. Gaan we vanaf den Heuvel dan komen we eerst bij Driek de Vleut, daar ziet men de reusachtige danstent van den heer Jacobs met zijn prachtig Mortierorgel en spiegelgladde vloer. Zondag is er in deze ruime tent van half 12 tot half 2 matinee door een piekfijn Jazzbandtrio - de Rovove Band. In 'De Roode Leeuw' waar Jan van Boven is gehuisvest houdt een prima Jazzbandtrio u een tijd aangenaam bezig. Bij Willem van den Waterbeemd, heeft men behalve prachtige muziek en 's middags matinee een gezellig zitje. Bij van Moorsel - café van Kemenade - kan men in de ruime zaal zijn hart nog eens ophalen met dansen met een prachtig muziekorkest onder leiding van de heer Pesken: daar moeten de benen wel van de vloer. Bij Piet van Deursen vindt men een heerlijk zitje en puike dranken en ook al weer een prachtige Jazz Band. Doris Gerrits loop je zeker niet voorbij: eerst

de nieuwe zaal bekijken en luisteren naar de gevierde komieken die daar van 12 tot 2 uur optreden. Piet Lammers houdt er dit jaar geen muziek op na, dus geschikt voor hen die graag eens rustig zitten of zelf een kermisliedje willen zingen.”

“Onder grote belangstelling van de jeugd zijn de kermiswagens aan komen rollen. Op 't marktveld staan de stoomcarrousel en 't circus, bij café van Kemenade schommels en diverse kramerijen, terwijl op den Heuvel als van ouds de mallemolen is opgesteld.”

Reclame in de krant

Ook de attracties zelf zetten advertenties in de krant. Zo staat er in 1930 een advertentie waarin wordt aangekondigd dat de Salon - Stoom - Carrousel voor het eerst naar Mierlo komt. “Schitterend elektrisch verlicht naar de eischen des tijds. Tussen 3 en 4 uur kunnen kinderen er een heel uur draaien voor 30 cent.”

Ook de danstenten maakten reclame in de krant. Zo roept de firma Bocken uit Helmond in 1931 op om hun danstent te bezoeken, met 1e klasse muziek, spiegelgladde dansvloer, puike dranken en nette bediening. Standplaats is in de Brugstraat.

Cafés werden soms gepacht en tijdens de kermis door anderen geëxploiteerd. Ook dit werd in advertenties aangekondigd.

Begin jaren dertig lijkt het zowel in Mierlo als in Mierlo-Hout wat minder druk te worden op de kermis. “De tweede kermisdag is ook weer heel rustig verlopen. De danstenten trokken vooral veel volk. De andere gemakkelikheden hadden het slap. Misschien dat de laatste dag meer leven brengt.” Zo bericht de krant.

Eind jaren 50, begin jaren 60 komt het plezier van de kinderen meer centraal te staan. Er staan draaimolens op de kermis, er is een zweef, schiettent, Jimmy (cakewalk), rups, botsautootjes, schuitjesschommels en natuurlijk touwtje trekken en de snoepkraam. De cafés met live muziek, het matinee en de schiettent blijven mensen trekken. Het is nog gebruik dat mensen die buiten het dorp wonen bij familie ‘op de kermis komen’. Er wordt gegeten en de kinderen gaan 's middags naar de kermis. De kermisfotograaf maakt foto's van mensen op (weg naar) de kermis en van het matinee. In de krant wordt de kermis kort aangekondigd en wordt het feestprogramma van de gildes vermeld.

Ziekendag

In 1964 wordt op initiatief van de wijkverpleegkundigen en de maatschappelijk werkster voor de eerste keer op kermiszaterdag de ziekendag gehouden. Hiervoor is in Mierlo een collecte gehouden. De opbrengst was 508 gulden en 31 cent. Aan alle langdurig zieken wordt een attentie aangeboden.

In de jaren zeventig en tachtig staan gelijksoortige berichtjes in de krant. Het Sebastiaangilde opent de kermis of harmonie Sint Lucia doet dat door een muzikale wandeling. In 1975 haalt het Sebastiaangilde de deelnemers aan de ziekendag om 18.00 uur af bij café-bar De Fles om hen muzikaal te begeleiden naar het Wit-Gele Kruisgebouw.

Maar in 1986 blijkt de kermis rumoerig verlopen te zijn. “De kermis bezorgde de politie ook al meer werk dan normaal. Een 25-jarige Mierlonaar werd bij een vechtpartij zodanig mishandeld dat hij aangifte deed bij de politie. Ook een 39-jarige Mierlonaar liep ten gevolge van een ruzie in een café zoveel klappen op dat hij even buiten westen was. Drank was ook in het spel toen een Mierlonaar luid claxonnerend door het dorp reed. Hij werd ingesloten. En waarschijnlijk is de vernieling van een auto ook het gevolg van het feit dat iemand te diep in het glaasje heeft gekeken.”

Nieuwigheid

In 1996 staat weer iets meer in de krant over de attracties. Op en rond het Molenplein te Mierlo staan onder andere de cakewalk, autoscooter, break-dance en voor de kleintjes is er uiteraard de draaimolen en kiddy-ride.

De daarop volgende jaren blijft de kermis op soortgelijke wijze doorgaan.

In 2017 is er sprake van een nieuwigheid. Na een evaluatie besluit het gemeentebestuur Geldrop--

Mierlo de kermis al op vrijdagmiddag - om 16.00 uur - te starten. Volgens wethouder Hoekman staat dan alles klaar, maar gebeurt er nog niks en dat is zonde. Volgens de verslaggever waren er, wellicht door het regenachtige weer, op vrijdagmiddag overigens niet veel bezoekers. Er staan 25 kermisattracties en zaken onder andere een Booster, de Tornado, een familieachtbaan, een autoscooter, de streetdancetrip, een cakewalk en een Babyflug. Voor bezoekers die last hebben van overvloedige prikkels is de kermis op zaterdag van 13.00 tot 14.00 uur prikkelvrij. De muziek staat zacht en attracties draaien minder snel. En er wordt een vuurwerkshow georganiseerd.

Hard werken

Er zijn in Nederland ongeveer 1000 kermisexploitanten. De branche heeft eigen vakbonden: de Nederlandse kermisbond en de Bond van Kermisbedrijfhouders. Het is hard werken - lange dagen en 's nachts afbreken, vervoeren en opbouwen - , binnen een hechte gemeenschap. Vaak zijn meer generaties bij de kermis betrokken. De kinderen van de kermisexploitanten kunnen tegenwoordig naar de 'rijdende school' - een uitschuifbare school op een oplegger. De plaatsen voor de attracties op de kermis worden jaarlijks gepacht van de gemeente. Gemeenten kondigen de data van hun kermissen aan in de Kermisbladen. En dan begint het bieden: te laag betekent geen werk, te hoog betekent weinig verdienen. Er zijn 3 soorten verpachtingsystemen. De open verpachting is populair bij grote kermissen. De enveloppen met het bod van de exploitant worden in een openbare zitting geopend en het bod wordt voorgelezen, de hoogsteieder krijgt de staanplaats toegewezen. Bij de gesloten verpachting blijft het bod van de exploitanten geheim, de marktmeester van de gemeente kan het hoogste bod negeren om een mooiere kermis te maken. Soms moeten de exploitanten in hun bod aangeven hoeveel pacht ze willen betalen bij verschillende ritprijzen. Bij een onderhandse verpachting waarop niet kan worden ingeschreven, nodigt de organisator de exploitanten uit.

Jongere doelgroep

De gemeente Geldrop-Mierlo hanteert tot nu toe onderhandse verpachting. De gemeente benadert exploitanten en vraagt hen op de kermis te komen staan. Bij de keuze van de attracties richt de gemeente zich nu meer dan voorheen op een jongere

doelgroep: kinderen tot 12 / 13 jaar. Voor jongeren zijn er al heel veel andere evenementen waar ze naar toe gaan.

In januari 2018 heeft het gemeentebestuur besloten om te stoppen met het zelf organiseren van de kermis. Een externe partij moet dat beter kunnen, is de gedachte. Dit jaar wordt de organisatie alvast voor één keer aan een externe partij overgelaten. Het is een overgangsjaar, dat geldt als een proef. Die proef moet de gemeente inzichten geven om de juiste criteria voor aanbesteding op te stellen. Vanaf volgend jaar wordt het organiseren van de kermis steeds voor drie of vier jaar aanbesteed.

CORRY BOMBEECK

EVELINE VAN DER LINDEN

(met dank aan Theo de Groof).

BRONNEN

Diverse kranten

Website kermis.nu

Archief gemeentebestuur Mierlo

Gesprekken met kermisexploitanten.

Kermismuseum Bergen op Zoom.

Het leven in Helmond, nummer 4 'Agge maar leut het! Kermis en carnaval in Helmond'.

BESTUUR

Voorzitter	Theo de Groof 0492-662258
Vice-Voorzitter	Peter van den Berk 0492-317920
Secretaris	Annie Berkers - Romonesco 0492-664118
Penningmeester	Hans Verhees 0492-663219
Lid	Henk van Sleuwen 0492-662916
Lid	Marij Damen - van der Aa 0492-662571
Lid / Notulist	Rinie Weijts 0492-662758
E-mail	info@heemkundekringmyerle.nl
Website	www.heemkundekringmyerle.nl

COLOFON

Eindredactie	Peter van Vlerken
Vormgeving	Pim van Deursen
Redactieadres	Annie Berkers - Romonesco Burg. van Lokvenstraat 135 5731 LT Mierlo
E-mail	Annie.Berkers@onsbrabantnet.nl
Kopij	Het voorjaarsnummer van de Myerlese Koerier verschijnt rond 1 mei. Kopij daarvoor moet vóór 15 maart worden aangeleverd. Het najaarsnummer verschijnt rond 1 november. Kopij daarvoor aanleveren vóór 15 september.
Drukker	Editoo B.V. te Arnhem

Indien onbestelbaar:
HKM, van Lokvenstraat 135, 5731 LT Mierlo

Heemkundekring Myerle

Heemkundekring Myerle is opgericht op 7 juni 1984 vanuit en voor de gemeenschap van de oude heerlijkheid Mierlo, 't Hout en Broek in het algemeen en van en voor haar leden in het bijzonder.

Wij willen in brede kring belangstelling wekken voor plaats en streek door leden en belangstellenden te betrekken bij historisch en archeologisch interessante projecten. Hiertoe organiseren we activiteiten die heemkunde dichterbij de mensen brengt. Hierbij steunen we op de gemeenschap en leden en zorgen voor hun actieve bijdrage.

Verder onderzoeken en bestuderen we verschillende aspecten die tot het begrip heemkunde behoren en doen daarvan verslag in woord, beeld en geschrift.

Wij verlenen medewerking aan het veiligstellen van heemkundig belangrijke terreinen, voorwerpen en zaken in de meest uitgebreide zin. Wij zullen hiervan door middel van publicaties, lezingen en exposities verslag doen aan de gemeenschap van Mierlo en Mierlo-Hout en dragen zo bij aan het behoud van het culturele erfgoed.

(uit de missie van HKM)

U bent welkom: donderdagavond van 20.00 - 22.00 in het Oude Raadhuis van Mierlo
www.heemkundekringmyerle.nl